

16+

Музей быў
для яе
святыняй
стар. 4

Казкі
без праўды
не бывае
стар. 5

У прасторы
паміж
зорак
стар. 13

Найлепшы падарунак

Фота Кастуся Дробава.

Берасцейская (Радзівілаўская) Біблія, 1563 г.

Галоўны экспанат, прадстаўлены на выстаўцы «Той самы падарунак да 1000-годдзя», якая нядаўна прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, — унікальны асобнік Берасцейскай Бібліі, набыты і падараваны Брэсту на яго тысячагоддзе. Адбылося гэта ў 2019-м — у гадавіну згадкі ў летапісе пра старажытны горад.

На вялікай сцэне падчас віншаванняў Кіраўнік дзяржавы перадаў у дар добра захаваны асобнік кнігі. Выданне гэтае сімвалічнае і для сучаснага Брэста, і для ўсёй Беларусі — унікальная, фенаменальная з’ява, якая праславіла краіну ў час свайго ўзнікнення ў XVI стагоддзі і дагэтуль застаецца сімвалам-помнікам эпохі і сведчаннем высокага развіцця культуры таго перыяду. Гэта самы прыгожы і багаты кніжны помнік, які быў створаны на беларускіх землях ад пачатку кнігадрукавання і да XIX стагоддзя.

А выпусціла выданне ў свет першая друкарня, якая паўстала на тэрыторыі сучаснай Беларусі (ранейшыя, заснаваныя Францыскам Скарынам, Мікалаем Радзівіла Чорнага, у свой час самага багатага і ўплывовага дзеяча Беларусі).

«ЛІМ»-акцэнт

Узнагароды. Інструктар-касманавт-выпрабавальнік атрада касманавтаў расійскай дзяржаўнай карпарацыі «Раскосмас» Алег Навіцкі ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў. Адаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Гэтай узнагароды Алег Навіцкі ўдастоены за значныя дасягненні ў асваенні космасу і вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне міжнародных сувязей. Уручаныя яму ўзнагароды будзе захоўвацца на беларускай зямлі. «Гэта сапраўды вельмі высокі гонар, вельмі высокая ацэнка маёй працы, — значнаму касманавту. — Я вельмі люблю Беларусь, зямлю, дзе нарадзіўся, якая мяне выхавала. Напоўна, гэтая загартоўка дапамагае мне спакойна ісці па жыцці. Я заўсёды ведаю, што тут мой дом».

Спакуванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка выказаў шчырыя спакуванні родным і бліжнім Герояў Савецкага Саюза Васіля Мічурына. «Пайшоў з жыцця чалавек вялікай асабістай мужнасці, непахіснай стойкасці, сапраўдны патрыёт сваёй Айчыны. Васіль Сяргеевіч — яркі прадстаўнік пакалення герояў-пераможцаў. Яго жыццё — прыклад самаадданага служэння сваёй краіне і народу, вернасці высокім грамадзянскім каштоўнасцям і ідэалам, маральным прынцыпам», — гаворыцца ў спакуванні.

Рэфэрэндум. «Упэўнены, рэфэрэндум расставіць усе кропкі над „і“, прадэманструе мудрасць беларускага народа», — заявіў старшыня Палаты прадстаўнікоў Уладзімір Андрэйчанка на закрыці стасці сесіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь сёмага склікання, паведаміла БелТА. «Задачы, якія ставяцца перад краінай у Год народнага адзінства, запатрабавалі зладжаных дзеянняў усіх органаў улады па абароне суверэнітэту, базавых каштоўнасцей беларускага народа і забеспячэння дастойнага ўзроўню жыцця нашых грамадзян. Галоўны вынік праведзенай работы ў тым, што нацыянальная эканоміка працягвае расці, прадпрыемствы працуюць, павялічваюцца аб'ёмы экспарту, а на вуліцах гарадоў забяспечаны законнасці і парадак. Гэта даказвае эфектыўнасць мер, прынятых Кіраўніком дзяржавы, па захаванні краіны і прыцягненні ўсіх патрыятычных сіл грамадства да абмеркавання стратэгіі яе развіцця», — падкрэсліў Уладзімір Андрэйчанка.

Адукацыя. Дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь сёмага склікання прынялі ў другім чытанні законапраект «Аб змяненні Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адукацыі». «Кодэкс максімальна ўлічвае пажаданы грамадскі, дэпутатаў, зацікаўленых міністэрстваў і ведамстваў, — значнаму старшыня Пастаяннага камітэ па адукацыі, культуры і навучэння Ігар Марзалюк. — Прыняты да ўвагі пажаданы бацькоў, звязаныя з магчымасцю прымаць непасрэдны ўдзел у працэсе навучання дзіцяці ў школе, атрымліваць вынікі ўсіх яго праверак, тэсціраванняў, абследаванняў».

Праекты. Манаграфія «Беларуская архітэктура XX — пачатку XXI стагоддзя» аўтарскага калектыву выдавецтва «Беларусь» пад кіраўніцтвам Армена Сардаравы атрымала дыплом «За найлепшую публікацыю» на Рэспубліканскім конкурсе XIV Нацыянальнага фестывалю архітэктуры, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Паводле стваральнікаў, у манаграфіі змешчаны навуковы аналіз развіцця беларускай архітэктуры за 1900—2020 гады. Аўтары разгледзелі ўсе яе тыпы: гарадскі, вясковы, вытворчы, сакральны, рэкрэацыйна-ландшафтны і камунікацыйны. Прасачылі эвалюцыю асобных жанраў і відаў архітэктуры, адзначылі асноўныя яе тэндэнцыі.

Гісторыя. У Гомельскім палацава-паркавым ансамблі ладзілася лекцыя-прэзентацыя археалагічных знаходак. Присутныя даведліся пра вынікі раскопак, новыя пастануплены ў музей і вынікі навуковых пошукаў. Былі прадстаўлены матэрыялы даследаванняў экспедыцый супрацоўнікаў музея і Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны пад кіраўніцтвам доктара гістарычных навук Алега Макушнікава. Перш за ўсё прапанавалі пазнаёміцца з помнікамі археалогіі, дзе сумесна працавалі радзімчы і дрыгавічы, пахавальным абрадам Х ст., архітэктурай Гомеля.

Канцэрты. «Калядныя мроі Адама Міцкевіча» — імпрэза пад такою назваю адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Вечар быў напоўнены музыкай на словы паэта. Прагулялі прысвечаныя яму інструментальныя творы. Акрамя таго, госці імпрэзы даведліся пра цікавыя факты з біяграфіі Адама Міцкевіча: як святая Раства звязана з яго дэбютным вершам, дзе ён адзначаў свае апошнія ім'яны перад ад'ездам з радзімы і якой была яго любімая песня-калядка. Удзел у канцэрте бралі салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Да свята. Літаратурны музей Пятруся Броўкі запрашае дзіцей на святуючы праграму «Новы год у Броўкі». Да 16 студзеня кожны госць зможа знайсці для сябе нешта цікавае. Набываючы ўваходны білет, хлопчыкі і дзяўчынкі наведваюць спецыяльную экскурсію па кватэры народнага паэта з эстэтыкай савецкага Новага года, дзе прадстаўлены ўпрыгажэнні, паштоўкі і іншыя рэчы мінулага стагоддзя. Юных наведвальнікаў парадзе і майстар-клас па стварэнні віншавальных паштовак, якія можна будзе адразу адправіць бліжнім.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

стасункі

Беларуска-ўзбекскі творчы праект

У Выдавецкім доме «Звязда» адбылася рабочая сустрэча кіраўніцтва з дэканам сумеснага беларуска-ўзбекскага факультэта інавацыйнага педагогікі Ташкенцкага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Нізамі Амілхона Ісмаілавым.

Адзін з кіраўнікоў у галіне рэалізацыі сумесных беларуска-ўзбекскіх адукацыйных праектаў наведаў Мінск з мэтай пашырэння гуманітарных стасункаў паміж краінамі. Спадар А. Ісмаілаў у размове з дырэктарам — галоўным рэдактарам Выдавецкага дома «Звязда» Алесем Карлюкевічам адзначыў

медыйную, кнігавывадацкую ягу ў наладжванні такіх стасункаў.

Расказаў пра тое, што ў Ташкенцкім педагогічным ўніверсітэце навуваюцца студэнты, якія займаюцца і на факультатыве беларускай мовы. Апошнім часам менавіта іх намаганні былі арганізаваны вечарыны, прысвечаны творчасці народных паэтаў Беларусі Якуба Коласа і Максіма Танка. Прайшла ва ўніверсітэце, якому нададзена імя паэта — Нізамі, і імпрэза, прысвечаная жыццю і творчасці берасцейскай паэтэсы Ніны Мацяш. Чацвёрты год запар будучыя ўзбекскія педагогі ўдзельнічаюць у «Зорным

паходзе» студэнтаў Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

Размова ў «Звяздзе» ішла пра выданне кнігі ўзбекскіх народных казак на беларускай і ўзбекскай мовах. Мяркуюцца, што ўдзел у гэтым творчым праекце прымуць беларускія кніжныя графікі. Спадару Амілхону Ісмаілаву была перададзена бібліятэчка кніг Выдавецкага дома «Звязда». Сярод іншых выданняў — і том з серыі «Сугучча сэрцаў: Беларусь — Узбекістан», дзе на рускай мове прадстаўлены творы сучасных беларускіх і ўзбекскіх пісьменнікаў.

Сяргей ШЫЧКО

прэзентацыі

Па ўяўленне — у краіну маленства

Шмат цікавага і пра ўласны творчы шлях, і з гісторыі стварэння кніг расказалі ў «Акадэмікнізе» літаратары, чыя вершы, апавесці і апавяданні нядаўна пабачылі свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Фота Кастуся Дробева.

Падчас прэзентацыі.

Іна Фралова, аўтар кніг для дзяцей «Апельсін» і «Рамонкі на асфальце», разважала аб тым, што кожны чалавек нараджаецца з якім-небудзь талентам, і калі дзіця любіць гуляць з рыфмамі і словамі, магчыма, перад вамі — будучы пісьменнік. Калі школьніку цяжка даюцца мовы, хто ведае, можа, ён будзе распрацоўшчыкам касмічных тэхналогій ці вынаходнікам спосабу вандруёкі ў часе...

Міхась Пазнякоў, акрамя расповеду пра кнігу вяршаў для маленчых пад назвай «Канцэрт», згадаў цікавыя старонкі з гісторыі сваёй працы на пасадзе

дырэктара Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, пачытаў вершы, прысвечаныя знакамітаму класіку.

Ірына Карнауха, аўтар выданняў «У царстве свяшчэннага Байкала» і «Байкальскі сябар», падзялілася сакрэтам сваёй творчай кухні: «Пішу вершы толькі ўяўленнем, ідучы за ім».

Аб тым, што трэба зрабіць, каб «уключыць» уяўленне, распавядаў Геннадзь Аўласенка, які прэзентаваў кнігу для дзяцей і падлеткаў «Казкі дзяўці Дняпра».

Сустрэча адбылася ў фармаце дыялогу. Присутныя — а ў асноўным гэта былі школьнікі — ахвотна ўключыліся ў гульні-размовы: адгадвалі так званыя загадка-амонімы, перакладалі з рускай мовы на беларускую і наадварот складаныя назвы і паняцці, адказвалі на пытанні пра свае захапленні.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

конкурсы

Гучала паэзія

У Dome літаратара адбылося ўрачыстае падвядзенне вынікаў Мінскага гарадскога літаратурнага конкурсу чытальнікаў паэзіі сярод студэнтаў і старшакласнікаў. У творчым спаборніцтве бралі ўдзел шматлікі аматары высокага паэтычнага слова.

Удзельнікі конкурсу чыталі два вершы. Адзін — класіка беларускай паэзіі, другі — сучаснага беларускамоўнага ці рускамоўнага паэта Беларусі. Жюры пад кіраўніцтвам старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхася Пазнякова вызначыла дзесяць лаўрэатаў. Сярод іх — студэнты БДПУ імя Максіма Танка Лілія Карафізі, Юліяна Галыкевіч, Віялета Новікава і Арына Кот; студэнты БДУР Арцём Бальшуню, Валерыя Гаўрыленка, Ларыса Лашкевіч, Соф'я Платонава і Ірына Шыкалава, а таксама вучань СШ № 164 Арцём Сяргеевіч.

Пераможцам уручаныя дыпломы і памятныя падарункі. А Юліяна Галыкевіч залічана пазаштатным артыстам Мінскага гарадскога тэатра паэзіі.

Павел КУЗЬМІЧ

памяць

У гонар пісьменніка-чэкіста

Вершы класікаў беларускай літаратуры, прысвечаныя Мікалаю Каліноўчычу, сталі лейтматывам сустрэчы ў СШ № 3 г. Лунінца. Пасля кароткага апеводу пра радзімазнаўцу і знаёмства прысутных з вершамі Сяргея Панізніка і Віктара Шніпа, прысвечанымі пісьменніку-чэкісту, пачалася цырымонія ўзнагароджання.

Старшыня суда Лунінецкага раёна Міхал Дзенісовіч, які 20 гадоў таму адкрыў конкурс юных чытальнікаў вершаў крэйзнаўчай тэматыкі, выказаў падзяку арганізатарам за захаванне традыцыі. Начальнік аддзела УКДБ па Брэсцкай вобласці Анатоль Сацуца ўручыў дыпломы памяці літаратара. За патрыятычнае

выхаванне падрастаючага пакалення адзначаны бібліятэкар Лунінецкай гімназіі Ірына Раманчук і метадыст-інструктар гарадской арганізацыйнай структуры ДТСААФ Алена Пятрэнка.

Дарчы, падраздзяленні Лунінецкага ўчастка чыпункі заснавалі ўзнагароды ў памяць герояў кнігі Мікалая Каліноўчыча, якія спрыялі развіццю культуры ў райёнцэнтры. Дыпломы і падарункі атрымалі калектывы політэхнічнага і сельскагаспадарчага каледжаў, сярэдніх школ № 4 і № 3 за праграмы па духоўна-патрыятычным выхаванні. Бібліятэкары Вера Скіба (політэхнічны каледж) і Алена Арашкевіч (СШ № 3) адзначаны за правядзенне літаратурна-асветніцкіх імпрэз.

Таццяна КАНАПАЦКАЯ

Найлепшы падарунак

Кніга стала першым перакладам з арыгінальных моў на жывыя мовы таго часу ва Усходняй Еўропе — яна паслужыла асновай і прагатыпам для далейшых пошукаў і біблейскіх праектаў, у тым ліку для Астрожскай Бібліі.

У выданні фаліянцкага фармату шмат цудоўна выкананых травюр, больш ад паўтары тысячы старонак. Кніга ўражае. Але 50 гадоў таму ў Беларусі не заставалася ніводнага яе асобніка...

— Дзякуючы пэўным намаганням і спонсарскай падтрымцы атрымалася зрабіць магчымым вяртанне асобніка Берасцейскай Бібліі, яшчэ нядаўна такая мара ўспрымалася як фантазія. Але дзякуючы імзету некагорт людзей яна стала рэальнасцю, — дзяліўся падчас экскурсіі намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксей Суша.

Сёння Берасцейская Біблія шырока ўвайшла ў культурную прастору і стала сімвалам ушанавання і гонару за дзясятленні папярэднікаў. Пасля атрымання кніга была перададзена ў Музей гісторыі горада Брэста. Адмыслова для яе захоўвання выканалі вітрыну з тэмпературным рэжымам, мікракліматам. Было зроблена навуковае апісанне кнігі, алічбаванне, ёсць дамоўленасць аб правядзенні рэстаўрацыйных работ.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

з нагоды

Святочны
вечар

На вялікай сцэне Белдзяржфілармоніі 26 снежня адбудзецца святочны канцэрт «Christmas songs by ArtGrand», які аб'ядзе падарыць наведвальнікам незабыўныя эмоцыі, навагодняю атмасферу і святочны настрой.

Гасцей чакае яскравая і разнастайная музычная праграма. У выкананні салістаў Белдзяржфілармоніі і педагогаў вышэйшых навучальных музычных устаноў у першым аддзяленні прагучаць вядомыя кампазіцыі П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, А. Барадзіна, А. Вівальдзі, І. С. Баха, І. Альбеніса і Р. Штрауса. Будучы задзейнічаны самыя розныя музычныя інструменты: раяль, гітара, флейта, скрыпка, вяланчэль і нават арган.

Другое аддзяленне не менш насычанае. Першым у выкананні Арцэма Шаплькі прагучыць саўндтрэк з кінастужкі «Адзін дома». Вольга Міцкевіч, Лізавета Марозава, Сяргей Міцкевіч, Дар'я Елісеева, Юлія Ражкоўская, Аліка Духноўская, Ангеліна Мажар, Лэйла Акберова, Таццяна Лук'янава і Эдуард Цішкевіч выканаюць такія кампазіцыі, як «Ціхая ноч» Фр. Грубера, «Аднойчы ў снежні» з мультфільма «Анастасія», «Last Christmas» Дж. Майкла, «В лесу родилась ёлочка» ў джазавай апрацоўцы Л. Бекмана, «Happy New Year!» Б. Андэрсана і Б. Ульвеуса, «It's the most wonderful time of the year» Э. Пола, Дж. Уайла, «My way» К. Франсуа, П. Анкі.

«Christmas songs by ArtGrand» — выдатная магчымасць падарыць сабе вечар цудоўнай музыкі і разам з таленавітымі музыкантамі настроіцца на пазітыўную хвалю перад святамі.

Дзьяна КАЗІМІРЧЫК

на развітанне

«Сюды я буду зноў і зноў вяртацца...»

Сумная вестка прыйшла з Масквы — там памёр Валерыі Калінічэнка, ганаровы грамадзянін Буда-Кашалёўскага раёна, член Саюза пісьменнікаў Расіі, заслужаны работнік культуры Расійскай Федэрацыі.

Нарадзіўся будучы журналіст і пісьменнік 21 жніўня 1949 года ў вёсцы Уборкі Буда-Кашалёўскага раёна. У Кашалёўскай сямігадовай скончыў першы клас. Потым была Ратміравіцкая школа. Гэта ўжо Акцябрскі раён, куды яго маці Марыю Цімафеёву (яна была па адукацыі лесаводам) накіравалі працаваць у лясніцтва. Пасля сям'я пераехала ў гарадскі пасёлак Акцябрскі, дзе ён скончыў сярэдняю школу.

У далейшым яго «ўніверсітэтамі» сталі Мінскі аўтамеханічны тэхнікум, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, дзе вучыўся на факультэце журналістыкі. На гэты час прыпадаюць і першыя публікацыі ў перыядычных выданнях. Журналісцкі шлях пачынаўся ў 1971 годзе ў рэдакцыі Буда-Кашалёўскага раённай газеты «Авангард», якой аддаў амаль дваццаць гадоў жыцця. Дзесяць з іх былі рэдактарам выдання. І ўвесь час пісаў вершы. Першымі крытыкамі большасці твораў сталі чытачы «Авангарда».

Пасля чарнобыльскай аварыі ў сувязі з хваробай жонкі па парадзе дактароў В. Калінічэнка вымушаны быў пераехаць у г. Шатуга Маскоўскай вобласці, дзе ўзначаліў раённую газету «Ленінская Шагура». Паэзій ён заснаваў там выдавецтва, у якім убачыла свет некалькі дзясяткаў кніг як падмакоўных, так і сталічных паэтаў ды празаікаў, у тым ліку членаў Саюза пісьменнікаў Расіі. Выдавецтва ў той няпросты час плённа супрацоўнічала з краязнаўцамі, гісторыкамі, аматарамі прыроды, іншымі

творчымі асобамі, якія атрымалі магчымасць данесці свае думкі, уражання, хваляванні, спадзяванні да шырокага кола чытачоў. У гэты перыяд наш зямляк завяршае і выдае раман «Асуджаны на шчасце», аповесць «Тайнае галасаванне», пісаць якія пачынаў яшчэ ў Беларусі.

Пераехаўшы ў Маскву, Валерыі Калінічэнка працаваў у розных выданнях, у тым ліку ў выдавецтве «Дарогі» Міністэрства транспарту Расіі. З мандатам гэтага паважанага ведамства аб'ехаў практычна ўсю краіну ад Калінінграда да Сахаліна. Неаднаразова бываў за мяжой. Акрамя выдавецтва «Дарогі», у розныя перыяды маскоўскага жыцця яму даялося працаваць у выдавецтвах «Мегаполіс-Континент», «Экономика и жизнь», «Реальная экономика». Доўгі час быў галоўным рэдактарам часопіса «Русский инженер» — цэнтральнага друкаванага выдання Маскоўскай канфедэрацыі прамысловыя і прадпрыемальнікаў.

Выйшаўшы на пенсію, Валерыі Іванавіч займаў пасаду галоўнага рэдактара

Да канца падпіскі
засталося некалькі дзён!

Падпісачца на газету творчай інтэлігенцыі «Літаратура і мастацтва» можна ў любым аддзяленні сувязі РУП «Белпошта» ці самастойна аформіць інтэрнэт-падпіску на сайце Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска» (ёсць падрабязная інструкцыя).

Праз аддзяленні сувязі можна аформіць падпіску і на абаненцкую скрыню, з дастаўкай дадому і з уручэннем з рук у рукі.

РУП «Белсаюздрук» ажыццяўляе прыём падпіскі ў кіёсках і «да запатрабавання».

А яшчэ — па інтэрнэце (з дапамогай пластыкавых электронных карткаў, электронных грошай) ці праз аўтаматызаваную сістэму Адзінай разлікова-інфармацыйнай прасторы (АРИП).

А чаму б не атрымаць свежы нумар напярэдадні выхадку папяровага варыянта? Для гэтага патрэбна толькі аформіць падпіску на PDF-версію газеты на сайце Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска».

да ведама

Пад гукі скрыпкі, кантрабаса...

На Малой сцэне Вялікага тэатра Беларусі прайшоў юбілейны канцэрт струннага квінтэта «Серенада», якому споўнілася 15 гадоў. У праграме святочнага вечара гучалі творы гурта самых розных перыядаў — як добра знаёмыя публіцы, так і тыя, што выконваюцца рэдка.

Разам з калектывам выступіла і яго мастацкі кіраўнік — выдучая салістка Вялікага тэатра заслужаная артыстка Беларусі Таццяна Траццяк.

Струнны квінтэт «Серенада» нарадзіўся ў снежні роўна 15 гадоў таму. За гэты час было створана больш як 20 цікавых праграм. Склад на працягу існавання калектыву мяняўся. Сёння «Серенада» — артысты аркестра Вялікага тэатра Генрых Мацкевіч (скрыпка), Алена Макуца (скрыпка), Сяргей Траццяк (альт),

Дзяснін Макаравіч (віяланчэль) і Геннадзь Казачэнка (кантрабас).

Ідэя стварэння квінтэта належыць Таццяне Траццяк. Яна выступае аўтарам аранжыровак музычных твораў і ідэйным натхняльнікам. Між тым адным з музычных падарункаў падчас канцэрта была магчымасць пачуць яе не толькі як таленавітую спявачку, але і як піяністку. Да таго ж удзел у святочнай імпрэзе ўзяў артыст аркестра Вялікага тэатра Міхал Канстанцінаў (ударныя).

Найбольш цёпла публіка сустрэла такія кампазіцыі, як «Libertango» Астара П'яцолы, «Besame mucho» Кансуэлы Веласкес, «Por una cabeza» Карласа Гардэля, «Вальс Марго» Рышара Гальяно... І нават такая непрыемная выпадковасць, як парваная падчас канцэрта струна віяланчэлі, не здолела сапсаваць святочны вечар.

Юўгенія ШЫЦЬКА

міжнароднага часопіса «Безопасность: наука и технологии».

І плённа працягваў займацца літаратурнай працай. Пісаў на роднай мове. Яго паэтычныя радкі друкаваліся на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», у часопісах «Польмя» і «Нёман», а таксама ў маскоўскіх выданнях у перакладзе на рускую мову.

Акрамя рамана «Асуджаны на шчасце» і аповесці «Тайнае галасаванне», Валерыі Калінічэнка выдаў зборнікі вершаў «Зорны дождж», «На залатым ганку», «Роднасць», «Гасцінец», «Баравое ляда», «Объять необъятное надо», «Ромашковые берега»...

Пры першай магчымасці Валерыі Іванавіч наведваўся на Буда-Кашалёўшчыну. Сустрэкаўся з землякамі, радаваў іх сваімі паэтычнымі радкамі, чэрпаў натхненне для новых твораў. Амаль усе прэзентацыі новых кніг ён стараўся прарэспіць у Буда-Кашалёве і Мінску.

Сёння, як ніколі, прыгадваюцца яго радкі:

Я ведаю, кут родны, тваю мару.
Ты хочаш шчасце вымяраць людзей
Не нафтаю і газам, як пачывары,
А колькасцю народжаных дзяцей.
Ад бовы кашалёўскай стала звацца
Зямля, дзе нарадзіўся я і рос.
Сюды я буду зноў і зноў вяртацца,
У твай блакіт і цішыню бяроз...

Ён будзе вяртацца на сваю малую радзіму, да сваіх землякоў. Як і абяцаў. Толькі цяпер ужо — у вершак. Будзе вяртацца да ўсіх нас, хто яго ведаў, цінаў, паважаў.

Бывай, Валерыі Іванавіч. Ты назаўсёды застанешся ў нашай памяці.

Анатоля ЗЭКАЎ,
Васіль ТКАЧОЎ,
Мікола ЧАРНЯЎСКІ

«ЛіМ»-люстэрка

Вядомая арганістка, лаўрэат міжнародных конкурсаў Хірока Іноўэ (Японія — Расія) вясціць сёння ў Белдзяржфілармоніі. Святочную праграму «Калядная фантазія» яна прадставіць у рамках цыкла канцэртаў музычназнаўцы Вольгі Савіцкай «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва». Увечары прагучаць творы Іагана Себаст'яна Баха, Аляксандра Гільмана, Сезара Франка, Эжэна Жыгу ды іншых, паведамляе агенства «Мінск-Навіны». Хірока Іноўэ скончыла Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю як піяністка і арганістка. З 2000-х стала працуе ў Расіі. Часта знаёміць прыхільнікаў арганнага мастацтва з музыкай яе роднай Японіі — у сольных праграмах і ў творчых праектах са спевакамі і музыкантамі з краін Паўднёва-Усходняй Азіі. Разам з музыкай Усходу ў праграмах заўсёды гучаць творы рускіх кампазітараў. Практычна штогод яна выступае ў зімовых канцэртах Белдзяржфілармоніі. Акрамя таго, удзельнічае ў міжнародным фестывалі арганнай музыкі «Званы Сафіі».

Адкрыццё вынікавай выстаўкі «Мастацтва жывога агню» XVII Міжнароднага пленэру па кераміцы «АРТ-Жыжалё» адбылося ў Гародскай мастацкай галерэі твораў Л. Шчамялёва, гаворыцца на сайце Музея гісторыі горада Мінска. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 60 твораў, выкананых майстрамі ў розных тэхніках. Праект заклікае аб'яднаць вакол творчай дзейнасці мастакоў-керамістаў шырокае кола гледачоў, спецыялістаў, аматараў мастацтва, паказаць высокую выніковасць і значны ўзровень дасягненняў пленэрнай работы ў галіне керамікі. У 2021 годзе пленэр, у якім прынялі ўдзел 17 прафесійных мастакоў-керамістаў з шасці краін (Беларусі, Грузіі, Малдовы, Перу, Расіі, Украіны), праводзіўся ў рамках Года народнага адзінства ў Беларусі. Тэма пленэру — «Фальклор і міфалогія ў мастацтве сучаснай керамікі». Дэвіз — «Ад традыцыі да сучаснасці праз вопыт майстэрства».

Удзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа падрыхтавалі экспазіцыю «Дружбы прамінені: Якуб Колас і Казахстан», перадае БелТА. Беларускі пісьняр быў знаёмы з многімі паэтамі Казахстана. З імі ён сустрэкаўся падчас з'ездаў і іншых публічных мерапрыемстваў. Асабіста ведаў класіка казахскай літаратуры Сабіта Муканова. У бібліятэцы Якуба Коласа была яго кніга «Сыр-Дар'я». На 70-гадовы юбілей Якубу Коласу ад імя пісьменнікаў Казахстана была прыслана віншавальная паштоўка на рускай мове, а вядомы паэт Таір Жарокаў падарыў яму мужчынскі нап'яццельны халат і цюбечейку. Цяпер гэта экспанаты фондаў музея, якія паказваюць на выстаўцы. У экспазіцыі можна знайсці экзэмпляр кнігі Якуба Коласа «Вершы», падпісаны паэтам Каліжанам Бекхажымам. «Гэтая кніга — яскравы прыклад цесных сувязей айчыннага класіка і казахскага мастакоў слова», — дадалі ў музеі.

Дзяржаўны музей гісторыі расійскай літаратуры імя У. І. Дая адкрывае ў цэнтральным будынку экспазіцыю пісьменніка Андрэя Платонава, дзе адлюстравана абстаноўка яго кватэры і свет гэткаў пісьменніка. Як інфармуе «ИТАР-ТАСС», новая прастора складаецца з пяці дзюбоўчак. Першая адпавядае «кватэрнай» ідэі ўсяго Музея гісторыі літаратуры XX стагоддзя і прадстаўляе свет сям'і пісьменніка. Другі пакой — гэта майстэрня, дзе наведвальнік аказваецца ўнутры платонаўскага тэкстаў. Яны ўзнікаюць на экране, акцэнтуючы ўвагу на розных сэнсавых аспектах творчасці Платонава. Сучаснае працятанне вобразаў платонаўскай прозы прадстаўляюць інсталляцыі і партрэты Мікалая Наседкіна, а таксама ілюстрацыі Льва Саконова.

Аляксандр Сакураў завяршае работу над новым фільмам «Казка». Стваральнікі рыхтуюцца ў студзені 2022 года прапанаваць яго адборачным камісіям фестываляў, перадае «ИТАР-ТАСС». «Гэта казанская гісторыя, фантастычная — жанр абсалютна новы для мяне — аб падзеях Другой сусветнай вайны. Чыстая казка, усё — выдумка. Такі абсалютна для мяне новы мастацкі ўчынак», — падкрэсліў Аляксандр Сакураў. Рэжысёр вырашыў не раскрываць імя ацёркаў, якія здымаліся ў карціне. «Не буду нічога апыраджаваць. Там шмат персанажаў і многа вельмі добрай акцёрскай работы», — адзначыў ён, дадаўшы, што расійскія артысты ўдзел не прымалі.

Цікавінкі ад Юўгеніі ШЫЦЬКІ

Жывое срэбра

Да 130-годдзя з дня нараджэння Уладзіслава Луцэвіч

Уладзіславу Францаўну Луцэвіч сёння мы ведаем як жонку Янкі Купалы. У юнацтве яе звалі Станкевічанка. «Włada Stankiewiczanka» пазначана беларускай лацінкай на яе візітоўцы.

Нарадзілася яна ў мястэчку Вішнева Ашмянскага павета. Цяпер гэтая вёска належыць Валожынскаму раёну Мінскай вобласці. Дзед Уладзіслава — Вінцэнт Станкевіч — удзельнічаў у паўстанні 1863—1864 гг., быў знаёмы з Адамам Міцкевічам, сябраваў з Францішкам Багушэвічам. Бабуля Тэклія падчас паўстання была медсястрой. Бацька Уладзіслава Франц служыў лясным аб'ездчыкам у Каралінове. Маці Эмілія Манэ — французжанка па паходжанні — прыехала на Беларусь з дачкой ад першага шлюбу Марыяй і ўладкавалася на працу гувернанткай. Тут яна выйшла замуж за Франца Станкевіча, і ў іх нарадзіліся дзеці: Вікенцій і Уладзіслава. «Мая сястра, Уладка, гэта было проста жывое серабро. Вясяля, гаманлівая, поўная невычэрпнай энергіі. Здаралася, што не раз Купала ўдзімамірваў сваю жонку, якая залішне расшумелася. Але добра, згодна яны жылі, вельмі паважалі і любілі друг друга. Мая сястра высватала мне жонку — Элеанору Ковзан — родам з Вішнева. У 1912 годзе мы павянчаліся», — прыгадваў Вікенцій.

«Отец получал 80 руб. в год», — пісала Уладзіслава Францаўна пазней у аўтабіяграфіі, паступаючы на работу. 80 рублёў у часы Расійскай імперыі — даволі малыя грошы для гадавога заробку, таму можна выказаць здагадку, што жыла сям'я вельмі сціпла. Яна, як і маці, стала настаўніцай: скончыла педагагічныя курсы імя Стэфаніі Марцішэўскай у Варшаве, якія рыхтавалі на метадыцы аўстрыйскага педагога Фрыдрых Фробеля. Пасля заканчэння вучобы Уладзіслава пераязджае ў Вільню, дзе працуе выхавальніцай у дзіцячых прытулках і актыўна ўдзельнічае ў беларускім культурным руху пачатку XX стагоддзя.

Яна сустракаецца з многімі дзеячамі беларускай культуры, у тым ліку з Цёткай — сваім кумірам і прыкладам. Знаёмства адбылося яшчэ ў 1905 годзе. Алаізе Пашкевіч у кампаніі беларускіх студэнтаў і настаўнікаў прадставілі Станкевічанку як «заўзятую беларуску». «Яна шчыра абіяла мяне, пацалавала і сказала:

Іван і Уладзіслава Луцэвічы, 1916.

паразы рэвалюцыі 1905—1907 гадоў, і пазней яна прыгадвала, што яе двойчы арыштоўвалі і судзілі «адміністрацыйным парадкам» за работу ў забароненых школьных гуртках для рабочай моладзі.

Уладка Станкевічанка мела добры голас і пластыку, удзельнічала ў Беларускай музычна-драматычным гуртку, дзе адным з яе партнёраў па танцах быў Чэслаў Родзевіч. Паўліна Мядзёлка пісала ва ўспамінах, што Уладзіслава была ў яго закахана. Яшчэ адным кавалерам юнацкіх часоў быў Ян Кунц — сябар дзяцінства. А з Янкам Купалам дзяўчына пазнаёмілася менавіта ў Вільні, дзе паэт працаваў у рэдакцыі «Нашай Нівы». Пра іх знаёмства яна прыгадвала: «Першая сустрэча мая з Янкам Купалам адбылася ў беларускай кнігарні на Завальнай вуліцы № 7. Даведаўшыся, што Янка Купала знаходзіцца там, нас чалавек 10—15, у тым ліку Цётка, Ядвігін Ш., Бядуля і інш., пайшлі яго пабачыць. Калі я першы раз убачыла Янку Купалу, ён мне тады чамусьці не спадабаўся. Захапляючыся яго вершамі, я стварыла ў сваім уяўленні нейкі незвычайны вобраз паэта».

Потым яны часта сустракаліся ў рэдакцыі «Нашай Нівы», на беларускіх вечарынах. Хадзілі разам на пастаноўку «Снег» па п'есе Пшыбышэўскага ў польскім тэатры, пасля Янка Купала праводзіў Уладзіславу дадому. На наступны дзень зранку ёй прынеслі ліст — гэта быў рукапіс новага верша Купалы «Снег».

Наступны раз Янка Купала і Уладзіслава сустрэліся ўжо ў Маскве, куды з'ехалі ў эвакуацыю пры набліжэнні фронту Першай сусветнай вайны да Вільні. Абое сталі вучыцца ў Маскоўскім гарадскім народным універсітэце імя Шаняўскага.

Уладзіслава Луцэвіч за рабочым сталом у Літаратурным музеі Янкі Купалы. Мінск, вул. Энгельса, 27, 1957.

Захаваўся студэнцкі білет Уладзіславы — «на право посещения во втором семестре 1915—16 академич. года лекций историко-философского цикла I курса». У Маскве іх сяброўства перарасло ў каханне, і 23 студзеня 1916 года яны павянчаліся ў маскоўскім касцёле святых Пятра і Паўла.

34 гады свайго жыцця аддала Уладзіслава Францаўна працы з дзецьмі. Пасля пераезду з Янкам Купалам у Мінск яна кіравала групамі ў дзіцячых садках. Аляксандра Шкляева, якая сябравала з сям'ёй Луцэвічаў, прыгадвала, як пад Новы 1925 год Уладзіслава Францаўна арганізавала «ёлку» ў дзіцячым садзе № 8 і пасля свята падарыла дзецям цукеркі. Сваіх дзяцей у Луцэвічаў не было, але выхаванцы дзіцячых садкоў, у якіх працавала Уладзіслава, часта бывалі ў яе з Янкам Купалам «Доме пад таполяй» па вуліцы Кастрыцкай.

Уладзіслава Францаўна была сапраўднай гаспадыняй у Купалавым доме. Гатавала яна пераважна традыцыйныя і мадэрнізаваныя беларускія стравы: драпікі, бліны з мачанкай, квашаную капусту. Дапамагала Янку Купалу ў літаратурных справах. Ян Скрыган, які працаваў у «Літаратуры і мастацтве», прыгадваў, што сам Янка Купала ніколі не прыносіў у рэдакцыю сваіх вершаў і не забіраў ганарар: за яго гэта рабіла Уладзіслава Францаўна. Іх аб'ядноўвала не толькі каханне, але і блізка інтарэсы, кола сяброў і знаёмых. Для паэта Уладзіслава Францаўна была вернай спадарожніцай, і яны дапаўнялі адно аднаго — шумная і гаварка Уладзіслава і спакойны, маўклівы Янка Купала.

У чэрвені 1942 года, калі Луцэвічы жылі ва эвакуацыі ў пасёлку Пячышчы недалёка ад Казані, Янку Купалу выклікалі ў камандзіроўку ў Маскву. Сваёй жонцы ён напіша ліст адтуль: «Дарагая Уладка! Заехаў добра. Затрымаўся ў гасці. «Масква». Яе ліста ў адказ ён ужо не атрымае. Жыццё Янкі Купалы абарвалася 28 чэрвеня 1942 года. Уладзіслава не паспела прыехаць на пахаванне і потым усё жыццё шкадавала, што адпусціла Янку ў тую паездку аднаго.

Уладзіслава пачала збіраць спадчыну загінулага мужа — спачатку як сакратар камісіі па ўшанаванні памяці Янкі Купалы, потым як першы дырэктар музея паэта. Яе рукамі былі закладзены асновы музейных фондаў. Яна дамаўлялася з архівамі, бібліятэкамі аб вяртанні ў Мінск рукапісаў, кніг, рэчаў, збірала ўспаміны пра Янку Купалу, заказвала мастацкія работы, прысвечаныя паэту. Прыгадвалі, што «музей быў для яе святыняй. І праявы людской абьякаваці або проста нетактоўнасці ў адносінах да памяці Купалы яе моцна абражалі. Не цярыла і фразавата пустазвонства ў адрас народнага паэта». За перыяд, калі Уладзіслава Францаўна была дырэктарам Літаратурнага музея Янкі Купалы, устаноўлены помнікі паэту ў Мінску і Радашковічах, мемарыяльная

дошка на доме, у якім нарадзіўся Янка Купала, адкрыты першы філіял музея на радзіме паэта ў Вязьніцы. Адкрывала Уладзіслава і мемарыяльныя дошкі ў Яхімоўшчыне, Пячышчах, Вільнюсе, Ленінградзе (Санкт-Пецярбургу).

Падтрымлівалі яе ў гэтай працы не толькі супрацоўнікі музея, але і старыя знаёмыя, сябры, якія пагаджаліся напісаць успаміны, перадаць у музей рэчы ці рукапісы паэта. Усё жыццё Уладзіслава Францаўна сябравала з паэтэсай Канстанцыйай Буйло. Эмілія Манэ-Станкевіч вучыла маленькую Буйлянку французскай мове. Дзяўчаты паходзілі з падобных сем'яў, абедзве атрымалі педагагічную адукацыю, уваходзілі ў кола дзеячаў беларускай культуры ў Вільні. Пасля, калі лёс развёў іх па розных гарадах: Уладзіслава — у Мінску, Канстанцыя — у Маскве, яны прыезджалі адна да адной у госці, абменьваліся лістамі, у якіх дзеляліся навінамі і прыгадвалі мінулае. Костка і Уладка — так зварталіся адна да адной.

У 1951 годзе Уладзіслава пісала Канстанцыі Буйло пра адкрыццё экспазіцыі па новым адрасе на вуліцы Энгельса, 27: «Ты не сердзіся, што редка пишу тебе, но у меня теперь "горячие денёчки". Днями должна открыть музей. Работаем целыми днями и вечерами...» Да адкрыцця музея ва ўласным будынку па вуліцы Янкі Купалы, 4 Уладзіслава не дажыла. Памерла 25 лютага 1960 года ад гіпертанічнай хваробы. Але музей — яе «святыня». Адноўлены «Купалаў дом» прымае гасцей па гэтым адрасе з мая 1960 года па сёння.

Кацярына ПЫШКАЛА
Фота з фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

Уладзіслава Станкевіч з бацькамі на павозцы каля дома, у якім яна нарадзілася. Вішнева, 1902.

«Вот малайчына!» Гэта мяне вельмі расчуліла, бо звычайна не толькі чужыя, але і хатнія смяяліся нада мной і дакаралі за беларускасць як за «надуманую непатрэбшчыну», — прыгадвала Уладзіслава.

Юнацтва Уладзіслава Станкевіч выгала на час палітычнай рэакцыі пасля

Сваёй будучай жонцы Янка Купала прысвяціў вершы «Гэй ты, дзяўчына, кветкалілея», «Мусіць, трэба было», «Успомні». Вядома, што і сама Уладзіслава спрабавала сябе ў паэзіі: яе верш «Іудзіць вецер, завывае» быў надрукаваны ў «Беларускім календары» на 1914 год.

Майстар

Увагу на сябе Георгій Марчук звярнуў яшчэ ў 1981 годзе, пасля публікацыі ў часопісе «Польмя» свайго рамана «Крык на хутары». Пра маладога пісьменніка, якому на той час не было і трыццаці пяці гадоў, загаварылі. Не абышлося, праўда, і без звычайных зайздроснікаў. Занадта смелы, што за такі складаны жанр узяўся. Негатыўнага стаўлення не хавалі і закулісныя «штатныя» крытыканы. Ды што яны, калі Васіль Быкаў прызнаваўся Адаму Мальдзісу, які таксама высока ацаніў «Крык на хутары»: «А я думаю што аўтар сам перажыў усё гэта пры Польшчы. Так дакладна напісана...» Таму і дакладна, што ўсё гэта ўзяў з жыцця сваіх землякоў. На свет з'явіўся палешуком, а яны — народ асаблівы. Тыя, якія жывуць на яго малой радзіме ў Давыд-Гарадку, шмат у чым могуць заткнуць за пояс і мележаўскіх. А даць яму вялікі талент сам Усявышні паклапаціўся.

Творчы шлях пачаў з гумарэсак. Пісаў і п'есы для самадзейнасці. І не беспаспяхова. Першая апублікаваная аднаактоўка «Выкраданне Алены» ў 1971 годзе была адзначана прэміяй на рэспубліканскім конкурсе драматургіі. Іншыя таксама заўважылі. З 1977 да 1982 года выдавецтва «Искусство» (Масква) у розных зборніках апублікавала шэсць яго твораў, а драма «Магіла Чынгісхана» ўвайшла ў анталогію аднаактовай савецкай п'есы.

Першая кніга Георгія Васільевіча «Ад поўначы да світаня» (1981) таксама складалася з аднаактовак. А першую шматактоўку «Люцікі-кветачкі» паставіў Мазырскі народны тэатр. У 1986 годзе яна атрымала Гран-пры на Міжнародным фестывалі тэатральнага мастацтва ў эстонскім горадзе Вільяндзі.

Паспрабаваў Георгій Марчук свае сілы і ў адным з самых даўніх драматургічных жанраў, напісаўшы дыялогі з трагедыяй «Менелай, Елена і Парыс» і «Арст і Касандра». А яго п'есы «Кракаўскі студэнт», «Святы вышні», «Лета 1522 года», «Альгерд» адзначаны Нацыянальнай літаратурнай прэміяй Беларусі.

Не адмаўляючы значэння гэтых твораў, усё ж відавочна, што найбольш значныя яго заслугі ў галіне прозы. Працягам рамана «Крык на хутары» стаў наступны — «Прызнанне ў забойстве». Атрымалася дыялогія, якая папоўніла спіс дасягненняў нацыянальнага прыгожага пісьменства ў гэтым жанры. Ён годна працягваў набывкі сваіх папярэднікаў. Як сведчыць у аўтабіяграфіі, «найлепшыя творы беларускіх празаікаў В. Адамчыка, І. Мележа, І. Пташнікава ляжалі на стале пастаянна». Пад іх уплывам «і напісаў гісторыю сваіх палешукоў, а пазней і перапісаў, каб не быць стылёва падобным, бо ўсё цягнула будаваць эпізод, сказ, раздзел так, як робяць яны».

У асноўным дзеянне раманаў адбываецца ў мястэчку Нырча, за якім пазначана Давыд-Гарадок. Рэкі Гарынь і Прыпяць, мясцовыя ўрочышчы, суседнія вёскі — усё пакінута без змен. Праўда, сюжэт тыпізаваны. Вобразы найчасцей зборныя. Гэта яшчэ адно пацвярджэнне на карысць таго, што ў пачатку сваёй раманнай дарогі ступіў на плённы шлях. Не адмаўляючы прывязанасці дзеяння да пэўнай мясцовасці, слепа не капіраваў рэчаіснасць. Добрае веданне жыцця падмацоўвалася багатай фантазіяй, здатнасцю мадэляваць сітуацыі, якія неабавязкова былі, але якія маглі мець месца ў складанай заходнебеларускай рэчаіснасці. Што і патрабавала ад сапраўднага таленту.

Аўтабіяграфічныя моманты асабліва моцныя ў раманах «Кветкі правініцы». Галоўны герой — Адаас Доля — месгачковы хлапчук, які, застаўшыся рана без маці, пакінуў шукае дарогу ў самастойнае жыццё, праходзячы сваеасаблівыя іспыты на выжыванне. Адаас Доля раскрыты не проста як наш сучаснік, а як сын пэўнага рэгіёна Бацькаўшчыны. Інакш кажучы — як палешука.

«Палешука» — так называецца і аповесць, напісаная ўслед за «Кветкамі правініцы». Галоўны герой Карней Семянчук — чалавек сталага веку. За плячыма ў яго і Вялікая Айчынная вайна, дзе мужа змагаўся з ворагам. Цяпер Семянчук жыве адзін. Памерла жонка, трагічна загінуў сын. Ды Карней з людзей, якія ніколі не адасабляюцца ад іншых. Таму ён — балазе хата вялікая — летам ахвотна прымае ў сябе тых, хто прыязджае адпачыць ці, як мастак Віктар Канаановіч, папрацаваць. Карней Семянчук — па-сапраўднаму народны характар, а яшчэ — тып беларуса-прадчуніка.

А рамана «Сава Дым і яго палобуціны» чымсьці набліжаецца да любоўна-авантурнай разнавіднасці гэтага жанру. Галоўны герой у захопленні жанчынамі блізка да сусветна вядомага прыхільніка прыгожага полу Казановы. Прызнаецца сваёй першай каханцы Леакадзіі, якая паспела ўжо стаць бабуйляй: «Ды ведаеш, разгубіўся, забягаўся ў джунглях жыцця, якое чамусьці называюць светлым», і прызначае ёй спатканне. Быў Сава Дым легкадумным, гэтакім і застаўся. Яго жыццё нікому не навучыла.

Разумеючы, што беларуская проза часам бракуе дынамізму дзеяння, сюжэтнай займальнасці, Георгій Марчук паспяхова гэта кампенсуе. На дзіва вострыя,

Фота Кастуся Дробава.

Георгій Марчук.

па-добраму інтрыгоўныя моманты ёсць і ва ўжо названых творах. Ды ў рамана «Вочы і сон» вастрыня сюжэта найбольш адчувальная. Сур'ёзны роздум выклікае рамана «Без анёлаў». Твор хораша ўпісваецца ў літаратуру, што асэнсоўвае шляхі, пройдзеныя народам за гады савецкай улады. Аўтар не кідаецца ў крайнасці. Яго цікавіць, як сам час прамаляецца ў лёсах людзей, які яны не маглі застацца па-за падзеямі, што адбываліся ў краіне. Перакананы Г. Марчук і ў іншым: нават тады, калі падыходзіць да аіцкіх жыцця канкрэтных людзей (у дадзеным выпадку герояў твора), могуць узнікнуць не тое што палярныя, але і супрацьлеглыя меркаванні.

Так, яго рамана «Без анёлаў» падштурхоўвае да роздуму, акумуляюе жаданне чытача не столькі сачыць за пэўнымі перыпетыямі ў лёсах герояў (а паколькі спаўняюцца яны, паўтараю, па чарзе, дык і адбываецца перакрываванне асобных сюжэтных ліній, персанажы чарковы раз падаюцца ў новым асвятленні, успрыманні), колькі працаваць душой.

На сёння Георгій Марчук — адзін з немногіх прадстаўнікоў свайго пакалення, хто абжываць жанр рамана. Пацвярджэнне — «Год дэману». Як заўсёды, востра надаючы увагу сюжэту, пісьменнік закрэпае надзённыя палітычныя і маральныя праблемы канца 1980-х гадоў.

Не паспела яшчэ астыць у Георгія Марчука радасць ад атрымання ў 1996 годзе Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, як наступны год прынёс яму чарговы поспех агульнадзяржаўнага значэння. Кніга прозы «Хаос» была прызнана найлепшай кнігай года і адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Творы, што ўвайшлі ў яе, належыць да «малой прозы». Гэта лішні раз сведчыць на карысць таго, што яму цесна ў раманнай прасторы.

На дзіва арыгінальны і яго цыкл «Давыд-гарадоцкія каноны». У назве выкарыстаны даўні харавы жанр. Паніяць, як вядома, паходзіць ад грэчаскага слова канён, што ў перакладзе азначае норма, правіла і мае некалькі значэнняў. У тым ліку і такое: адна з форм праваслаўных царкоўных спеваў, якія ўяўляюць сабой сваеасаблівы дыялог паміж чытальнікам і хорам або паміж харами. Надаў яму сваё гучанне, паўёшы гаворку аб вечных паніяхах, што з'яўляюцца маральнымі і духоўнымі каштоўнасцямі, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Гэта свайго роду навелы-споведзі, у якіх аўтар прызнаецца ў сваёй любові да Маці, да тых рэалій, што акружалі яго з маленства, а з гадамі не толькі не забываюцца, але і набываюць больш важкі, больш значны сэнс.

Адной назвай аб'яднаны дзесці твораў, а пачынаецца цыкл «Канонам Богу». Тэма сакральнага, святага Георгій Марчук нездарма надае такую вялікую ўвагу. Жыць з Богам у сэрцы, у душы — значыць жыць сумленна і годна, усведамляючы сваё прызначэнне на зямлі, але і не забываючы тых, хто быў да цябе, з каго ты, па сутнасці, пачаўся. Адсюль і адпаведны падыход да асвятлення, асэнсавання такой важнай, адказнай, ды і, несумненна, вечнай тэмы. Колькі ні жыць чалавецтву, яно не можа не звяртацца ў думках да

Усявышняга. Іншая справа, што адны гэта робяць пастаянна, зыходзячы з уласнай веры. Некаторыя пра Бога ўспамінаюць толькі тады, калі надарэецца ў іх жыцці нейкая чорная паласа, прыходзіць няўдача, гора. У такім выпадку застаецца спадзявацца толькі на Усявышняга, звярнуўшыся да Яго, папрацішы ў Яго падтрымку. Затое колькі ўхвальных слоў прамаўляецца Яму, калі ўсё ў жыцці ладзіцца.

Завяршае цыкл «Канон Маці». Як дакладна заўважыла адна з даследчыц творчасці Георгія Марчука Алена Беляя, «гэты канон адрозніваецца ад папярэдніх тым, што ён — дыялог, уяўлены аўтарам, хутчэй маналог, адрасаваны ў вечнасць». «Канон Маці», бадай, трэба было паставіць следам за «Канонам Богу». Бо як адзін Бог на свеце, так і ў кожнага чалавека адна маці. Сапраўды, як адзначыла Алена Беляя, «Канон Маці» — і дыялог, і маналог. Хоць не так і істотна, які пачатак пераважае ў ім: дыялогава ці маналогавы, важна, што гэта — такая сынава споведзь, да якой нельга паставіцца абыякава.

Адштурхоўваючыся ад трагедыі свайго маленства, прызнаючыся ў любові да самага дарагога яму чалавека, Георгій Марчук адначасова згадвае і тых, хто прыйшоў у гэты свет пасля смерці яго маці. Тым самым з'яўляецца павязь сённяшняга і ўчарашняга, а далей ужо пераход і ў дзень заўтрашні, а калі глядзець шырэй — у вечнасць, куды рана ці позна пайсці кожнаму з нас.

Плэнна абжывае ён і жанр казкі. Гэтыя творы прадстаўлены ў яго кнігах «Жылі-былі дзед Васільчык і баба Кацярына», «Дзікая груша», «Казкі», «Чужое багацце», іншых. Подступы былі зроблены яшчэ тады, калі ён паспрабаваў свае сілы ў аднаактоўках. Дэбют у гэтым жанры — спектакль па п'есе-казцы «Чаканне сабакі Тэафіла» — меў неймаверны поспех. Толькі за нейкі год ён вытрымаў 250казаў. Адметнасць аўтарскага почырку, умненне старых праблемы вырашаць па-новаму, здатнасць з дзіцымі размаўляць без маралізатарства і разам з тым даваць ім сапраўдны ўрок маральнасці засведчылі і п'есы-казкі «Загадка каралеўства Аварыі», «Тушканчык і чароўны чамаданчык» і іншыя. Але ў дадзеным выпадку маюцца на ўвазе казкі не як драматургічны жанр, а як традыцыйны літаратурны.

Сімпаматычнае завяршэнне казкі «Чужое багацце». Калі ў казцы ёсць закаханыя, яны абавязкова жэняцца. Так атрымалася і ў Ганначкі з Іванкам. Вядома ж, і сам апавядальнік не заставаўся ўбаку ад такой урачыстасці: «Я на вясельні быў, гуляў, піва піў. Пеўніка мне падарылі, які ўзлятае на дрэва і салоўкай спявае. Дачка мая паказвае яго ўсюму мястэчку. Не верцець? Чыстая праўда. Таму што казкі без праўды не бывае».

Калаж Кастуся Дробава.

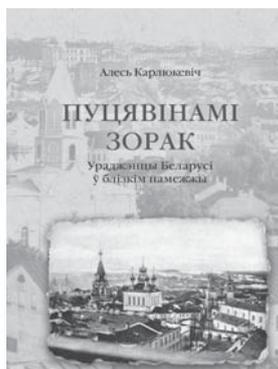
Апошні момант істотны. Даючы ў сваіх казках вялікую волю фантазіі, Георгій Марчук як мага цясней прывязвае дзеянне да канкрэтных рэалій. Гэта толькі на карысць. Атрымліваецца, што казка становіцца свайго роду жыццё падказкай. Дзеці, пазнаёміўшыся з тым ці іншым творам, пачынаюць лепей арыентавацца ў паўсядзённым, вучацца распазнаваць, дзе дабро, а дзе зло.

Георгіем Васільевічам напісана каля дзесяці раманаў, 50 п'ес, столькі ж казак, 100 навел, 5 кінасцэнарыяў, ажно 400 афарызмаў. Апошнім часам ён паспяхова піша вершы. Некаторыя сталі песнямі. Усё, што напісана ім, — высокая мастакоўскай якасці. Каб дакладна сказаць, хто ён у беларускай літаратуры, дастаткова сказаць МАЙСТАР. Не толькі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі. Узнагароджаны медалём Расійскай акадэміі славаеснасці «Змагар за асвету». Намінаваўся на Нобелеўскую прэмію па літаратуры. Няма сумнення, што належыць да найбольш выдатных сучасных беларускіх пісьменнікаў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Зоркі дзіўнага Сусвету

Мне вельмі падабаецца адно з выказванняў расійскай імператрыцы Кацярыны II. Ды хіба можа не падабацца тое, што ў некалькіх словах, коратка, лаканічна і, што самае галоўнае, афарыстычна сведчыць, які важкі сэнс набывае паняцце «Радзіма», калі да гэтага ставіцца з найвышэйшай любоўю, разумеючы, што лепшага месца на Зямлі няма і быць і не можа: «Расія — не краіна, а Сусвет». Удумваючыся ў сэнс сказанага, так і хочацца наблізіць яго да нашых рэалій.

І адразу хораша, светла стане на душы, бо «Беларусь — не краіна, а Сусвет». Яго ніколі не зразумець тым, хто спрабуе дыктаваць свае ўмовы. Сусвет наш неабсяжны, таму і такая вялікая прыцягальная яго сіла, а тыя, хто меў шчасце нарадзіцца ў ім ці на пэўны час звязаны з ім свой лёс, і ў чужых краях сваім талентам даказваюць, як трэба жыць, каб з'яўляцца прыкладам іншым. Тым самым таксама як бы нагадваюць, што «Беларусь — не краіна, а Сусвет».

Кніга Алеся Карлюкевіча «Пуцявінамі зорак», якая пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда», ужо сваёй назвай, хай і ўскосна, пацвярджае правільнасць гэтага. Зоркі ж і ёсць частка Сусвету. Прытым асабліва загадкавыя, а таму гэтыя ж прывабныя сваёй таямнічасцю. Вялікая прыцягальная сіла і ў знакамітых людзей. Дакладна наконце гэтага сказаў Расул Гаматаў: «Людзі — зоркі». Пра такіх зорак і прамаўляе сваё слова Алеся Карлюкевіч.

Дарэчы, не ўпершыню. Ім ужо напісана некалькі кніг краязнаўчага, а калі глядзець шырэй — радзімазнаўчага зместу, у якіх расказваецца пра выдатных ураджэнцаў Беларусі, іх дасягненні. Гэтая ж адметная тым, што ўвага ў асноўным

засяроджана на рупліўцах, хто працявіў сябе за межамі роднай зямлі. Аднак многія не згадваюцца аб іх беларускіх каранях.

Перад чытачом праходзіць не адзін дзясятка прозвішчаў. Нібы старонка за старонкай перагортваеш энцыклапедыю. Толькі асаблівага кшталту. У традыцыйных выданнях гэтага тыпу ў артыкулах-персаналіях прыводзіцца асноўныя звесткі з жыцця і дзейнасці таго, хто прадстаўлены, а «пуцявіны зорак», якія трапілі ў поле зроку Алеся Мікалаевіча, больш разгорнутыя, канкрэтызаваныя.

Прынцып падачы набліжаецца да таго, што ў шматтомным біяграфічным слоўніку «Русские писатели. 1800—1917». Таксама выдаючы адыход ад энцыклапедычных выданняў. Шырока прадстаўлены і бібіяграфічны матэрыял. Праўда, у значна меншым аб'ёме, чым у біяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» ў шасці тамах, выпушчаным пад рэдакцыяй Адама Мальдзіса. Кажу гэта не як папрок Алеся Карлюкевічу, а для таго, каб чытачы, найперш маладзшага ўзросту, ведалі, наколькі важныя падобныя выданні. Магчыма, цягам часу

ў каго-небудзь узнікне жаданне і самому працаваць у падобным кірунку.

Ды гэта, як кажуць, між іншым. У дадзеным выпадку галоўнае не тое, што магло быць, а тое, што ёсць. Ёсць жа магчымасць не толькі ўпэўніцца ў беларускім нараджэнні тых, пра каго ўжо ведаў. Лепш скажу колькі слоў пра тых, каго Алеся Карлюкевіч ці не першым адкрыў для Беларусі. Не сумняваюся, што да іх, напрыклад, належыць Валерыян Галямін.

Калі хто і чуў пра яго, то як пра чалавека ваеннага. Валерыян Емяльянавіч быў ваенным тапографам. Цікавы ў яго жыцці і такі момант. Арыштоўваўся па справе дзекабрыстаў. Але следства высветліла, што ў іх таварыства не ўваходзіў. І ўсё ж дзекабрысцкі след у яго біяграфіі быў. Кантатаваў з некаторымі з тых, хто рыхтаваў гэтае паўстанне, «спаліў ліст пісьменніка і дзекабрыста Аляксандра Карніловіча [...], пакінуты сваёму старэйшаму таварышу пасля паўстання...» Толькі мала хто ведае Галяміна-мастака. Пра гэта і можна даведацца ад Алеся Карлюкевіча («Акварэлі прысвечаны Архангельску. Валерыян Галямін нарадзіўся ў Гродне»).

Так аўтар кнігі «Пуцявінамі зорак» падае матэрыял і ў іншых выпадках. Спачатку ідзе назва публікацыі. Пасля абавязкова ўказваецца, адкуль родам той, пра каго апавядаецца. Калі ж заглавак інтрыгоўны, адразу настройваецца на хутчэйшае знаёмства з тым, пра каго Алеся Карлюкевіч нагадвае. Як, прынамсі, у дадзеным выпадку: «Злосны эстэт» з «групы пляці». Леў Аронаў з Гомеля». Гаворка пра мастака, чые творы ёсць у славуі Трацякоўцы ў Маскве, у Музеі выяўленчых мастацтваў імя А. С. Пушкіна, таксама ў сталіцы Расіі. Ды ў прыватных зборах калекцыянераў той жа Расіі, Германіі, Францыі.

А хіба не цікава даведацца, што адна з жонак Сяргея Ясеніна Надзея Вольпіна — ураджэнка Магілёва — пісала вершы, была

перакладчыцай? З гэтага горада родам і Яўгенія Лур'е, вядомая як мастачка Яўгенія Пастарнак, якая, хоць і нядоўга, была замужам за Барысам Пастарнакам. Прычына аднолькавая: «Двум талентам заўсёды складана быць разам».

Прыводзячы гэтыя эпизоды, Алеся Карлюкевіч не ўлазіць у нейкія падрабязнасці, якія б прыцягнулі ўвагу тых, каму хочацца лёгкага, а то і інтымнага чытвання. У яго іншая мэта, і ён пастаянна іе прытрымліваецца. Імкнецца пашыраць уяўленне аб сувязях, стасунках прадстаўнікоў розных прафесій у геаграфічнай прасторы і часе. А ў такім разе важныя факты і толькі факты, а не тое, што, пры ўсёй прыцягальнасці, неабавязковае.

Фактаграфічная насычанасць асабліва адчувальная ў раздзеле «Папутнікі сярод нябёс...» Ён крыху іншага зместу, чым папярэдні «Жыві і цэльнасці шукай...» Гэта ў пэўнай ступені даведнік, а які — відаць з асобных раздзелаў: «Ураджэнцы Беларусі ў навуковых установах Масквы», «Тэрыторыя памяці: апошнія месцы прытулку», «Ураджэнцы Беларусі ў Санкт-Пецярбургскім універсітэце» і «Ураджэнцы Беларусі ў Казанскім дзяржаўным універсітэце».

«Тэрыторыя памяці» — свайго роду пантэон, у якім згадваюцца пахаваныя на Ваганькоўскіх, Новадэвочых, Галавінскіх і Данскіх могілках у Маскве. Зразумела, яны — ураджэнцы Беларусі, з аповедам пра іх жыццё, набыткі. Адначасова гэта і ўказальнік тым, хто, наведваючы гэтыя месцы смутку, магчыма, захоча ўшанаваць памяць каго-небудзь з іх.

Раздзел «Сваёй душы праліце свет...» — яшчэ некалькі штрыхоў да партрэтаў тых, хто годна ўпісаны ў культурную прастору, а гледзячы шырэй, то таксама дзейнасцю сваёй яны пацвярджаюць, што Беларусь наша — гэта той Сусвет, які быў, ёсць і застаецца прыцягальным.

Юрась ПАГУДЗІН

Доля Алега Дольнікава

Выдавецтва «Чатыры чвэрці» працягвае выдаваць сваіх «ненадрых» прыхільнікаў новымі выданнямі. Не адстаючы ад іншых, пашыраецца і серыя «Жаночыя лёсы». Сёлета цыкл папоўніўся адразу некалькімі найменнямі. Адною з навінак стаў рускамоўны раман вопытнага белетрыста Сяргея Кулакова «Гарадская сюіта». Што ж, паспрабуем разблытаць перыпетыі любоўнага трохкутніка, які склаўся паміж героямі, і разабрацца ў мастацкіх тонкасцях новага твора.

Алег Дольнікаў, намеснік галоўнага рэдактара сталічнай газеты з рэспубліканскім ахопам «Новы дзень», вядзе двойное жыццё... Не, усё нашмат больш празаічна, чым вы маглі падумаць: рэч у тым толькі, што ў Дольнікава, жанатага мужчыны пяцідзесяці двух гадоў, з'явілася палюбоўніца — маладая работніца рэдакцыі, учарашняя практыкантка Дзіяна Князева. Хутка рэпутацыя аўтарытэтнага кіраўніка і бездакорнага спецыяліста, на якую галоўны герой «Гарбаціўся» ўсё жыццё, давядзецца прайсці праз суровы краш-тэст.

Дзеянне адбываецца ў Мінску, сапраўдным горадзе з насельніцтвам каля двух мільёнаў чалавек. Цікава, што ў Жлобіне, горадзе раённага падпарадкавання Гомельскай вобласці, выпускаецца раёнка з ідэнтычнай назвай — «Новы дзень». З Гомельшчыны паходзіць і аўтар кнігі Сяргей Кулакоў. Словам, героі рамана, чые лёсы выбірваныя тратуарнай пліткай, пасільна ўкамплектоўваюць сабой праслаўленыя «каля двух мільёнаў».

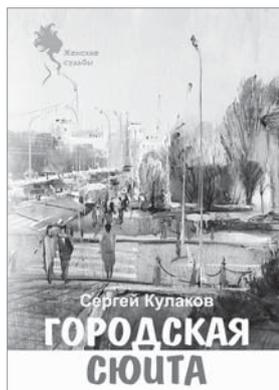
І нездарма ў якасці назвы для кнігі было абрана словавазлучнае «Гарадская сюіта». Праўда, да канца не зразумела, які сэнс у дадзеным выпадку перадае слова «сюіта», аднак з эпітэтам «гарадская» выдаўцы дакладна трапілі ў самую цэль. Твор уяўляе сабой тыповы гарадскі раман. Драматычнае дзеянне ў ім адбываецца

ў дэкарацыйна вялікага поліса, а міжасобны канфлікт падкрэсліваецца канфліткам архітэктурным: старыя раёны ў гарадскім сэрцы супраць сучаснай шматпавярховай забудовы.

Дольнікаў жыве ў Зялёным Лузе, на службу дабіраецца па Лагойскім тракце на трамвай і, выходзячы з яго на Сурганова, «крочыць уздоўж магазіна «Спорттавары» ў бок працы». Аднак, калі выйсці з трамвая на Сурганова, то пакрочыць уздоўж магазіна «Спорттавары» можна ў самыя розныя бакі, бо магазін гэты, як вядома, рагавы, а трамвайных прыпынкаў побач мінімум два. Падобныя, здавалася б, дробязі, на вялікі жаль, развейваюць радасць ад пазнавання.

Новая выбранніца героя, Дзіяна Князева, як даводзіць аўтар, рэдка прыгажуня — яшчэ пашукаць такую. Усе мужчыны, якія насяляюць раман, ад яе вачэй адвесці не могуць. Разам з тым Дзіяна — вялікая гарэза і да таго ж каварная спакусніца, прагнага да мужчынскай увагі. Дзяўчына не стрымлівае сябе і на працы: зусім не саромеецца праводзіць дні напалёт у кабінце намесніка ды малавацца з ім наўпрост на працоўным месцы. Як бы там ні было, але герой па вушы ў яе закаханы. Пазней высветліцца, што Дзіяна заручана з іншым...

Гэты іншы, прадпрыемальны малады хлопец па імені Максім з уласнай кватэрай і прэстыжным жыл-ным комплексе, дарагой машынай і, хутчэй за ўсё, немаленькай сумай на банкаўскім рахунку, нават і не задумваўся пра існаванне Алега Дольнікава, сталага журналіста ў нешчаслівым шлобе ды яшчэ і з дарослым дзіцем. Затое Олег Дольнікаў не стаў пакідаць без увагі існаванне Максіма ды ў нястрымным парыве помсты выклаў перад сваім сапернікам усю праўду. Як аказалася, любячая Дзіяна выстаўляла іх

связь так, нібыта Дольнікаў, карыстаючыся службовым становішчам, да яе заліцаўся!

Тут у чытача пачынае закрывацца нядобрае прадчуванне — бо, пагадзіцеся, гэта па меншай меры падазраюць, — але ў той жа час ёсць і надзея на нестандартнае вырашэнне жанравых клішэ. Нечакана ў аповед пранікаюць элементы трылера. Адрозніваецца, што крыху раней загадкай у наветры павісла і тайна дзіўнага тэлефоннага званка жонцы героя. Незнаёма жанчына расказала ёй аб інтрыжцы мужа... Але ж, на вялікі жаль, надзеі не спраўджаюцца, і ў выніку мы маем даволі простую гісторыю пра паступовае разбэшчванне асобы пад цяжарам спакус і хуткае любоўнае выгаранне.

Адночыю падаўжаны гэтым самым спакусам, галоўны герой на працягу ўсяго рамана слепа падпарадкоўваецца эмоцыям, здзяйсняе імпульсіўныя і нават падлыя ўчынкы. У выніку ён апускаецца так нізка, што ажно брыдка становіцца (прытым не толькі чытачу, але і аўтару таксама). Паводзіны Дольнікава асуджаюцца як усімі астатнімі героямі, так, аднаведна, і наратарам — паміж радкоў. Усё гэта лагічна прыводзіць былога (ужо былога) намесніка галоўнага рэдактара Алега Дольнікава да сумнага фіналу: ён канчае жыццё самагубствам.

У рэальнасці твора падобнае сентыментальнае вырашэнне канфлікту бачыцца дарэчным і дастаткова натуральным. Аднак на гэтым раман не заканчваецца, тут ёсць эпілог. У ім тыя людзі, якія яшчэ ў папярэднім главе назаўсёды адракліся ад галоўнага героя, збіраюцца вакол яго магілы, і кожны з іх шчыра і са слязьмі на вачах праводзіць Дольнікава ў апошні шлях...

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Прыпынак — Белакаменная

З Уладзімірам Караткевічам-празаікам рускамоўны «ўсесаюзны» чытач пазнаёміўся ў 1969 годзе, калі ў перакладзе Уладзіміра Сеўрука была апублікавана паэма «Чозенія» (часопіс «Молодая гвардия»), адразу выдадзеная асобнай кнігай у аднайменным выдавецтве. Далей пераклады на рускую мову рабіла маскоўская беларуска Валянціна Іхчадрына, прычым пісьменнік іх аўтарызаваў. Так пабачылі свет у Маскве раман «Колосья под серпом твоим» (1974, 1979 гг.) і шэраг апошніх («Седая легенда», 1981 г.).

Значны час пасля смерці Уладзіміра Караткевіча яго творы ў Расіі не выдаваліся. Раман «Хрыстос прыземліўся в Гродно» (2006 г., перакладчык Аляксандр Сурнін, выдавецтва «Амфора») стаўся першай, але няўдалай спробай пасля перапынку аднавіць выданне кніг беларускага пісьменніка.

Калі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» пачаў выходзіць Збор твораў Уладзіміра Караткевіча ў 25 тамах, узнікла патрэба ў перакладах на рускую мову ўжо на падставе тэкстаў з новага выдання. У 2017 г. выдавецтва «Речь» (Санкт-Пецярбург, Масква) выдала кнігу «Дикая охота короля Стаха», у якую была ўключана і аповесць «Цыганский король» (пераклад Пятра Жаўняровіча, мастак — Юрый Якавенка). У тым жа перакладзе ў Мінску выдавецтва «Беларусь» у 2018 г. ажыццявіла выпуск «Дикой охоты короля Стаха» (мастак — Міхась Басалыга), у 2019-м — рамана «Колосья под серпом твоим» і аповесці пад назвай «Ладья Отчаяния».

І вось маскоўскае выдавецтва «Престиж Бук», якое спецыялізуецца на выданні якасных ілюстраваных (падарункавых) кніг, у 2021 годзе пачало выданне Збору твораў Уладзіміра Караткевіча ў шасці тамах у перакладзе на рускую мову Пятра Жаўняровіча. Без сумнення, гэта першае

найбольш поўнае выданне прайзвічых твораў беларускага пісьменніка ў Расійскай Федэрацыі.

Каляж Святланы Терасонскай.

Адразу планавалася выдаць першы том да 90-гадовага юбілею Уладзіміра Караткевіча — восенню 2020-га, але пандэмія ўнесла свае карэктывы. Усё ж сёлета пабачылі свет першыя два тамы ў серыі «Рэтра бібліятэка прыгод і фантастыкі».

Першы том расійскага выдання пад назвай «Дикая охота короля Стаха» ўключае ў сябе дзве аповесці («Дикая охота короля Стаха» і «Цыганский король»), тры легенды («Седая легенда», «Мать Ветра» і «Легенда о бедном дьяволе и об адвокатах Сатаны») і навелу «Ладья Отчаяния». Уступны артыкул да Збору твораў «Человек носит свое небо с собою» напісаў перакладчык. Том суправаджаецца чорна-белымі і каляровымі ілюстрацыямі (мастачкі Настасся Слонь і Яўгенія Галакціёнава).

Другі том — раман «Хрыстос прыземліўся в Гродне. Евангелие от Иуды». Паводле слоў Пятра Жаўняровіча, ранейшы пераклад на рускую мову (2011 г., выдавецтва «Літаратура і Мастацтва») з

звераны з тэкстам у беларускім Зборы твораў У. Караткевіча, дапоўнены і ўдакладнены асобныя фрагменты. Акрамя таго, раман суправаджаецца аб'ёмным каментарыем (54 старонкі), які дапамагае не знаёмаму з беларускімі рэаліямі чытачу ўсвядоміць асноўныя канцэптуальныя дамінанты гэтага складанага для ўспрымання твора. А названы раман — яшчэ і таленавітая інтэрпрэтацыя Другога Прышэсця Сына Божлага, якая заслужана можа ставіцца ў шэраг падобных твораў Германа Гесэ, Хорхе Луіса Борхеса і іншых пісьменнікаў. З гэтай прычыны раман мае пазачасавае існаванне, а падзеі могуць быць экстрапаляваны на любое грамадства любога стагоддзя нашай эры. Дапамагаюць разабрацца ў складаных перыпетых раману каляро-

выя ілюстрацыі мастачкі Ірыны Церахавай.

Не менш змястоўнымі чакаюцца і наступныя тамы рускамоўнага Збору твораў У. Караткевіча. У трэці том уойдуць творы пра больш-менш недалёкае мінулае: раман «Черный замок Ольшанский», аповесць «Листья каштанов» і паэма «Чозенія». Чацвёрты том цалкам «запаўняецца» раманам «Колосья под серпом твоим». Пяты складаюць чатыры творы, тры з якіх геаграфічна звязаны з Масквой. Гэта найперш раман «Леониды не вернутся к Земле», шматпакутны, у чымсьці наватарскі, эксперыментальны, адметнасць якога ў тым, што ён мае вершаваныя раздзелы, і ў гэтым разе

ў асобе перакладчыка арганічна спалучыліся здольнасці перакладаць і прозу, і паэзію. У Маскве адбываюцца асноўныя падзеі апавесці «Оружие», апавядання «Маленькая балерина». Шосты том складаецца з трох блокаў: апавядання, казкі, эсэ. Сярод апавяданняў — «Великий Шан Ян», «Полешуку», «Синья-синья...», «Книгоноши», «Крысолов», «Ковчег», «Глаз тайфуна», «Рождественская рапсодия» і інш. Казкі У. Караткевіча паказваюць глыбокае пранікненне пісьменніка ў псіхалогію маленькага чытача, эсэ раскрываюць асобу аўтара праз шчырую, адкрытую суразмову з чытачом.

Разумеючы, што чытанне твораў Уладзіміра Караткевіча не толькі дапамагае з карысцю бавіць вольны час, але і патрабуе складанай інтэлектуальнай працы, можна спадзявацца на прыхільнае стаўленне расійскага чытача да новага праекта выдавецтва «Престиж Бук». Усведамленне глыбінных пластоў нацыянальна-культурнай карціны

Ілюстрацыя І. Церахавай да аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха».

свету беларусаў, якую адлюстраву ў сваіх творах пісьменнік, будзе толькі ўмацоўваць сяброўскія ўзаемныя дзвух народаў.

Кастусь АЗЯРЭЦ

Сэрца, пакінутае ў пісьме

«Для дасягнення сучаснасці ў новай паэзіі, не залежыць ад Захаду, неабходна наноў абагульніць сутнасць мовы кітайскай паэзіі. Неабходна, быццам вострым алуокам, выдаляць прымешкі з кітайскай мовы, што з цягам часу назапашваліся ў ёй, захаваўшы тую крыніцу мовы, якія робяць яе вострай і жывой», — разважаў у інтэрв'ю адзін з самых папулярных сучасных кітайскіх паэтаў Сяа Шуй.

Нарадзіўся ён у 1980 годзе ў Чэньчжоў. Яго пярэ належаць шматлікія зборнікі вершаў, ён лаўрэат многіх літаратурных прэмій. Акрамя таго, Сяа Шуй з'яўляецца аўтарам паэтычных ініцыятыв «вартання з Кітая ў Кітай», «дзіцячай творчасці». Кніга яго вершаў «Выбранае», што нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці», дае магчымасць беларускаму чытачу глыбей зразумець культуру Кітая, дакрануцца да такіх непадобных да нашых светабачання і светаўспрымання.

Унікальнасць выдання ў тым, што перастворана яно не з падрадкаўніка, як гэта вельмі часта робіцца, а з арыгінальных тэкстаў. Перакладчык і паэт Мікіта Баравік навучаўся ў Фуданьскім універсітэце, цяпер — супрацоўнік Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ, лаўрэат конкурсу мастацкіх перакладаў.

Сяа Шуй перакананы, што ў паэзіі ўсё павінна вынікаць з мовы. Гэта азначае, што неабходна адштурхоўвацца ад слоў, якія з'яўляюцца непасрэднымі элементамі мовы. Словы — гэта парох, і адначасова яны — само полымя. За словамі прыходзяць сказы, а яны, у сваю чаргу, прыводзяць за сабой «калоніі» сказаў, якія таксама з'яўляюцца непасрэднымі элементамі мовы.

Але вышэйсказанае можа застацца незразумелым, калі не праілюстравана паэтычнай «карцінкай»:

*Брат Чжи Тан, получил твоё письмо.
Не вывелись уже сорок лет, словно века
миновали с тех пор. Приветствую луну,
слезы, будто свисающий иней,
стекают перед тобой.
Осенний камыш может
перевезти людей — кто перевезет мое сердце?*

*Чувства внутри чисты, горная река отражается в них.
Но взор этого века
решишлен, словно прах.
Ты можешь ждать восхода солнца,
но не можешь дожидаться людей.
Государь
может объять всю страну,
но в стране уже нет превосходных мужей.*

«Письмо Чжи Тану»

Для натхнення на стварэнне лірыкі Сяа Шуй чытае класічную кітайскую паэзію эпох Тан (618—907 г.) і Сун (960—1279 гг.), «новуую паэзію» Кітая XX ст. і паэзію перыяду «4 мая» (1919). Што тычыць жанравай прыналежнасці кнігі, то ў яе ўвайшлі выбраныя творы са зборнікаў: «Палын. Зборнік новых чатырохрадкоўяў» (2014 г.), «Зборнік бахайскіх гісторый» (2016 г.)

і «Два ясныя дні, Юй Дафу» (2021 г.). Што традыцыйна ўкладаецца ў сэнс назвы «чатырохрадкоўя» — а ён адрозніваецца ад таго, якім надзелены ў нашай культуры, — можна разгледзець на прыкладзе верша, які даў назву першага са згаданых зборнікаў:

*Похоже, противоположно тому грешному миру, о котором ты говоришь,
есть три вида горя, причисляемых ко славе: щедрость,
скорбь и одиночество.*

*Я хочу умереть молодым, облаков над головой больше,
чем обычно,
а семья продолжает трудиться над светло-зеленой
пишнейцей, они беззаботны,
пот льется ручьем.*

«Полын»

Як бачым, пад назвай гэтага жанру кітайцы разумеюць сэнс не «верша з чатырох радкоў». У кітайскай мове жанр чатырохрадкоўя называецца «цзюэджэй» і азначае літаральна «абарваныя фразы», мае больш чым двухтысячагадовую гісторыю. Жанр гэты быў распаўсюджаны ў Кітаі ў VII—IX стагоддзях, да яго звярталіся вядомыя паэты.

Увогуле, шэдэўры кітайскага творцы ўраджаюць непадобнасцю з еўрапейскай паэзіяй, надзвычайнай арыгінальнасцю думкі, адсутнасцю шаблонаў, ламаннем звыклых стэрэатыпаў. Напрыклад, у працытаваным вершы «Палын» прамая згадка пра гэтую расліну ў самім тэксце не сустракаецца. І застаецца толькі шукаць вытокі сімвалізму і патаемных сэнсаў ў глыбінных пластах культуры Паднябеснай.

Яна БУДОВІЧ

Ала КЛЕМЯНОК

Акопы

Міхасю Казлоўскаму

Тут дрэвы, нібы на карцінах Сезана,
тануюць факстрот,
рабінкі і клёнікі бы ў грацыёзным экстазе.
Дарога была наш дасведчаны
экскурсавод:
нягэгла лягла напразткі,
як працяжнік у сказе.
На ўзорку за брамай
падмуркі сядзібы былой
і зруб сімвалічны на месцы
той студні, якая
паіла паэта празрыстай
чысцоткай вадой.

Шукалі музей мы —
знайшлі помнік роднаму краю.
Не трэба журыцца, мой дружа,
такі, мусіць, шлях
павінны прайсці праз
бяспамыцтва і бураломы,
пакуль на крушні
не паўстане адноўлены гмах
Айчыны, у гонар якой
ты працуеш без стомы.
Мы дойдзем, я веру — мы знойдзем
сапраўдны музей,
дзе кожны цвічок — рытэт,
кожны лісцік — пасланне.
А тут будзем дыхаць
паветрам з дамешкам надзей.
А тут гартаваць будзем
дух у чаканні.

Не мой боль

«Когда б вы знали, из какого сора
растут стихи, не ведая стыда...
(А. Ахматова)

Калі б ты ведала, што невыносны боль,
які я так адчайна рыфмавала,
зусім не мой. Як і сюжэт не мой.
Я выцягнула ў іншых з-пад забрала.
Усё, што так упарта з году ў год
хаваеце вы пад жалезнай маскай,
я бачу, бо пацуццяў крыгаход
ламае часам панціцы і каскі.
Бязлітасныя здрады і падман,
расчараванню і хлусні паклады —

магла б я, пэўна, напісаць раман,
інтрыгаю зрабіўшы ваши звады.
Але для эпасу не хопіць ні інтрыг,
ні аб'ектыўнасці. Ды і падзей замала.
І, каб пазбавіцца ад ваших мне вяржэ,
ваш боль у вершы я занатавала...
І калі енк той ты майм прызнала,
я недарэмна сэрца надрывала.

* * *

Акцёру Сяргею Карзёу

Цішыня напаўзала на вёску,
як туман ад Гіцавай пасекі.
У траве зязюліны слёзкі —
гэта жніўня адвечная класіка.
Ані гукі, ні шэпту, ні вокрыку,
ні рытэння брамкаў ці веснічкаў,
ні ржанья каня, ні цокату,
ані шоргату ціхага венічкаў,
ні сабачага брэху, ні гоману
жвавых курачак, што ад пеўніка
ўцякаюць. І нават ботамі
анішто не тручыць альфізюніка.
Не рыціць варот у калодзежа,
не гагочуць гусі за хатамі.
Вёска ціхая, быццам наложніца,
не ўздыхне нат
пад дрэвамі-шатамі.
Пчолкі і тыя кудысьці падзеліся,
не мыкне ні кароўка, ні козачка.
Песні, што надваячкам пеліся,
анямелі. Замоўкла вёсачка...
Ты ідзеш. Твае крокі нячутныя.
Ціш, нібы на зімовых могілках.
Ахінаюць думкі пакутныя,
не знаходзіш ні сэнсу, ні логікі.

Раптам яблыкам спелым даспасавым,
што з галіны адчайна зрываецца,
нібы словам з дзяцінства ласкавым,
жах маўкліваці парушаецца...

* * *

Як лёгка мы сабе даруем,
знайшоўшы сотні апраўданняў!
А нам здаецца, што ратуем
свой гонар хісткасцю прызнанняў.
На іншых пераводзім стрэлкі:
абразім ці абвінавацім,
ах, як жа выглядае брыдка
пагроза сярбу, помста маці...
Утульнасць шучуную ствараем,
аднак сумленню некамафортна.
Мы кружым новыя збіраем,
каб іх агучыць зноў на фортэ.
Ды не падняць грахоў валіскі,
а шлях над неклам вельмі слізкі...

* * *

Сумленне — найвялікшае багацце,
з ім ты багаты ў самай беднай хаце.
А страціш: і ў палацы, дзе ўсё ў перлах,
ты — проста раб у лёсу на галерах.
Хто за камфорт прадаў душу аднойчы,
загнаны будзе ў куці, але не гончай,
а ўласнай сквапнасцю. І зразумее,
што жыць па-чалавечы ён не ўмее,
што ў сэрцы перасычаным і сквапным
пацуці як пад скамянелай ваннай.
Не цешыць больш ні пікнікі, ні святы,
ні сябрукі, якіх вакол багата,
бо тут няма адзінага, каторы
дзеля цябе гатовы зрушыць горы.
А побач толькі тыя, хто, як ты,
да выраю спалілі ўсе масты...

Кацярына ТАРАСАВА

Без цара ў галаве

Цар з галавы ў выгнанні
Як цар Эдып
Змучаны і ўбогі
Ад Бога болем.
Просіць
усяліцца ў сэрца,
Бо з галавы
Выгнаны чвартаваннем
Як вецер у ваду.

Просіць забрацца ў клапан
І біць у набат,
Гучна званіць,
што сэрца кіруе слепа
Бо цар з галавы ў выгнанні:
Сляпы манах,
Сам сабе выняў вочы
Насустрэч свету.

Мой цар з галавы
Сляпы.
Жыве ў сэрцы.

* * *

Маякоўскі, паслухай,
Мой клірас б'еца
Аб дзверы твайго гатэля.
Ты настолькі аддана не верыў у Бога,
Што не помніш, што значыць вера.
Ты даверлівы скептык,
Чытаеш вершы
і ўяўляеш краіну шчасця.
Але мне
На парэштках тваёй краіны
Застаецца бясконца
Лашчыць
Раззлаванага звера.

Я веру ў Бога
Роўна столкі,
Наколькі ў голад.
Мой сусвет,
ператвораны звонкім клірасам,
Б'еца табе аб голаў.
Павярніся ў труне
Як паэт саветаў.
Разбярэ, хто апошні воін.
Бо пакуль ты спрабуеш
прылашчыць звера,
Я звярочваю зверу голаў.

* * *

Маё поле вайны
На ічэбні з магільных пліт.
Мой палеаліт —
Разбіцца аб вецер
Болю.
І вайсковыя словы:
Цэлься
Рыхтуйся
Плі
Застаюцца сцяною.
Паміж табой і
Мною.

Як з апошняга схова.
Нехта глядзіць адтуль

І чакае ўдару.
Быццам бы вінаватае.

Буйнабітная зброя
Люстрам на сотні куль
Адкажа адным ударам.

Тым больш
што ты — гэта я.

* * *

Мільярды людзей паіраюць
Агнём у вадзе.
Ападае праменнем попел на дно ракі.
І бясконца яе сабой засцілаем мы,
Непадзельныя,
Неіснуючыя,
Яны.
Проста шытыя з рэштак:
Прозвічаў і імён.
Разабраныя на кавалкі,
Ствараем мель.
Нешта цягне на дно
і гоніць застацца ў ім,
Але дай Бог застацца плынню тваёй ракі.
Я баюся вады.

Пакінь мяне промнем сонца.

Генрых ТАРАСЕВІЧ

Адаму Міцкевічу

У свет прыйшоў напрыканцы стагоддзя,
Калі Айчына страціла свой стан.
Але й тады ў няскораным народзе
Лунаў выразна адраджэння план.

Славу ты сын зямелькі беларускай
На непрыступны ўзшыю Парнас.
Праславіў ты свой Край
на мове польскай,
Таксама, зрэшты, не чужой для нас.

О, мой паэце!
Любасны Адаме!
Хрышчоны ў навагрудскім
фарным храме,
Твае на Беларусі карані.

Цяпер мы — жыхары сваёй краіны,
Таму без выключэння ўсе павінны
Яе, як зренку вока, бараніць.

Жыццё і прырода

Цікавае жыццё ва ўсіх яго праявах,
Таму і цешыцца ім кожны чалавек.
Заўсёдным радасцям
і ўражанням яскравым
Удзячны, што аздобілі ягоны век.

Ну як не палюбіць світалыныя ўзыходы,
Вясёлку над вадай, у небе жаўрука?..

Дзівосных яркіх з'яў
карміцелькі-прыроды
Наўкола на зямлі бясконца рака.

Прыроды прыгажосць —
узнёсласці крыніца,

Неверагодных спраў,
няўрымслівых надзей.
Натуры характам найлепей
наталіца,
Каб зноўку потым быць
цікавым для людзей.

Фота Кастуся Дробава.

Татцяна ЦВІРКА

Вада ў душы цякла тоненькім струменем, як на злосць. Ці то напор дрэнны, ці то лейка засмецілася... Ева слупом стаяла ў цеснай кабіньцы, адчувала, як, льючыся на галаву, вадзяныя пасачкі збягалі па шчоках на шыю, вілься па пругкіх грудзях, руках, жываце... Позірк дзяўчыны застыў на бутэлечцы з шампунем, а думкі ўжо пачалі прагляд толькі што перажытай чарговаў жыццёвай серыі.

...Яго рукі. Якія ў яго моцныя і гарачыя рукі! Якія смелыя абдымкі яны нарадзілі. Прыгорталі яе, ганюкую, падагліваю, да атлетычнага цела. Яго цела! Здавалася, яна адчувала кожны мускул такога знаёмага, такога жаданага чалавека. Упоўнівала непрывычны для яе мужчынскі пах, цягнулася вуснамі да вуснаў, прагнучы напіцца салодкіх пацалункаў, страчваючы розум, губляючыся ў часе...

Колькі прайшло часу? Гадзіннік адлічыў з паўгадзіны. Ёй падалося, што мінула вечнасць! Вечнасць, спакушаная глыбінёй позіркаў, авеяная згодай душ, сагрэтая пяшчотай дыхання і ўстрыжанага болям ад шчасця. Не, бабюча было не ад шчасця. Ад страху страціць яго, маланкавае, імгненнае, тленнае...

Максім ШАСТАКОЎ

Восень у Клюкіне выдалася паспраўднаму залата. Лясы і гаі прыбраліся ў колеры гэтага высакароднага металу, толькі дзе-нідзе іх «сухенкі» чырванелі рубінамі. Вясковыя хаткі, падсветленыя ласкавым, амаль летнім, сонцам, таксама здаваліся вылепленымі з золата. Што сказаць: такая восень — сапраўдная знаходка для людзей творчых. Гэта вам не шэрасць і дождж, а сапраўднае бунства колераў. Восі і мастакі Феранонтаў і Селіверстаў нездарма, мабыць, прыцягнулі з горада свае мальберты і палітры, пэндзлі і фарбы.

— Як, Рыгор Іванавіч, у вас добра атрымаўся, — шчыра, хоць і ў жартаўлівай форме, пахваліў сябра Феранонтаў. — У Луўры не згубіцца.

— Не, да Луўра мне пакуле далёка і да Трацякоўкі таксама. А вось у вас, Аляксандр Сяргеевіч, брызавыя гай не горшы, чым у Архіпа Куінды. Далібог. І наогул, самае галоўнае ў нашай справе цяпер, на жаль, гэта не само мастацтва, а магчымасць яго рэалізацыі, — і Селіверстаў стаў акуртанна дамалеўваць маленькую аблачыну, якая вміла над далёкім лесам і разбаўляла (а можа, псавала)

Паўгадзіна! Бо дзверы школы расчыніліся, загаманілі, выходзячы на зімовую вуліцу, пасталелыя яе выпускнікі. Вечар школьных сяброў ужо сплятаўся ў вязанку ўспамінаў. Неахвотна заводзіліся настэлы на лютаўскім марозіку аўтамабілі.

Ён нехаця пачаў адгортваць рукавы кашулі, пінжака, курткі, дабіраючыся да гадзінніка на руцэ. Падсявіў кнопачкай на ім. У паўзмку Ева разгледзела патухаючыя блішчынкі ў любых вачах і прачытала па іх: «Пара!» Раптоўна ўзняўся гідкі, пранізлівы вецер. Дзёрзка ўварваўся пад адзенне. Стала халодна і непрыемна. Дзяўчына рашуча авіла мажню мужчынскую шыю непаслухмянымі змерзлымі рукамі (пашкадавала, што не згадзілася пайсці ў машыну), сціснула, накойкі мела моцы, гатовая непрыкметна скрасці-схапіць і яго душу.

...Нерухама стоячы пад цёплым дожджыкам, Ева захлыналася ўспамінамі прасенняшні вецер. Гэта не быў яе юбілейны год сустрэчы з аднакласнікамі, але, жыўчы непаладзёк ад школы, яна не прамінала ніводнага. Сёлетні чакала яе свята, бо ведала: Славик абавязкова прыедзе. Ён жа завадатар, сам збіраў аднакласнікаў на дзесяцігадовы юбілей! Ведала, што жанаты, што, магчыма, прыедзе з жонкай...

Калі іх вочы сустрэліся, не адвяла позірку, кожнай жылчак паказала, як прагне нагледзецца на яго. Прысела непаладзёк ад увахода, каб можна было бачыць столік з лічбай 10. Глыбока выдыхнула некалькі разоў, супакойваючы сэрца, быццам баялася: хаця б не пачуў ніхто, як такхае яно ў дзвярчох грудзях, калі Славик з аднакласнікамі падмаўся на сцэну, віншаваў настаўнікаў. І...

О, Божачкі! Спускаячыся са сцэны, ён не пайшоў за столік да сяброў, накіраваўся да выхаду, быццам незнарок зачэпіўся за яе нагу, нахіліўся да самага твару: «Прабач, Евачка! — і ціхутка: — Выйдзі за мной!»

...Струменьчыкі вады разбаўляліся саланаватымі слязінкамі, перамешваліся і лянвіла сцкалі па целе. Смакуючы языком на вуснах сваю крыўду, Ева нарэшце адвяла пусты позірк ад бутэлечкі з шампунем, узяла яе ў рукі, раскруціла і вывернула ўсё, што было на дне, на вяхотку. Успеніла спачатку доўгія цёмна-русыя валасы, потым заўзята нашампунвала сябе, церла маладое цела, быццам хацела змыць нябачны грэх, які ўчыніўся сам сабой. Сцірала сляды сённяшняй сустрэчы з першым і адзіным каханнем. Змывала доўгія любімыя рук, пах адэквалон, пацалункі. «Каханы! Ды не мой, не мой, не мой!» — закруціліся ў галаве радкі ці то з песні, ці то з верша. Усяго і сказаў толькі: «У мяне дачка расце, Евачка», — і прыхнуў волатуаўскімі рукамі, ахмяліў дурманлівым пахам...

Паўгадзінае шчасце, настоенае на грошніх абдымках і пацалунках на марозе ў парку каля школы. Пяць гадоў мінула... Як яна яго кахала! Як віравала, рвалася на волю яе пачуццёвага рака! Як не вытрымала, кінулася, быццам у якім кіно, за цягніком, калі Славик ад'язджаў на работу ў Расію. Бегла і адчувала: не вернецца больш! Так захацеў Бог! Націснуў на клавішу «расстанне» і... Толькі праз пяць гадоў ён дазволіў ім зноў зліцца ў палкім пацалунку. Крадучыся, баючыся, улавіўшы паўгадзінку, пакуль ішоў канцэрт.

Аднакласнікі ехалі святкаваць сустрэчу ў прыдарожнае кафэ. І ён пайшоў

прагравач машыну. Ева засталася сядзецца на лавачцы. Скамянелая, ціхая, шчэслівая. Правляла поглядам ксенонавы водбліск фар яго аўтамабіля.

Плялася дамоў, несучы за пазухаю крохкае шчасце, баючыся нават дыхаць на ўсю моц, ды раптам адчула, як выслізнула яно і рассыпалася па мяккім лютаўскім снезе, ператварыўшыся ў бліскучыя сняжынкы. Зразумела: не збярэ іх...

Дастаўшы з сумачкі ключы, доўга не магла адчыніць дзверы ўласнай кватэры — не слухаліся змерзлыя рукі. І толькі пераступіўшы парог, адчула, як просіць цяпла яе прамерзлае цела. «У душ! Хутчэй! Адагрэцца і вымыцца!» Церла-церла вусны, рукі, твар, стараючыся ачысціць і душу, змыць з яе зареагую закаханасць і больш не перакрываць мінулае... Чаму яна так прыкіпела? Колькі гадоў запар старалася не ўспамінаць, не думаць пра Славика. Але не магла, магчыма, таму, што з ім яна забывала на ўсё!

Палягчэла. Выйшла з ванны, абкруціўшы мяккім ручніком. Адчула лёгкасць, незвычайную свабоду. Вось бы яшчэ адпрасавачь-адпарыць у сабе складкі-ўспаміны, і не мучылася б ты, душачка! І, магчыма, згадзілася б за Толька выйсці. Ходзіць па пятах. Ды і гады не прывыках да плоту за лейцы, як непаслухмянага коніка. І дзіятка ўжо хочацца.

Святло ад фар аўта разлілося па пакоі. Ева кінулася да акна і замерла. Знаёмая пастава. Крокі на лесвічнай пляцоўцы. Аспірожны стук у дзверы. Адчула, як за пазухаю збіраюцца ў ком распыленыя сняжынкы-іскрынкі, лепячы яшчэ адно крохкае паўгадзінае шчасце, вяртае цэлага жыцця!

Білет

пастаральную ідылію выдатнага сонечнага надвор'я.

На дарозе з'явілася тройка мясцовага памешчыка Фунцікава, вядомага як сваім багаццем, так і любоўю да мастацтва. Убачыўшы мастакоў, той загадаў фурману спыніцца і вываліўся з брычкі.

— Так, гэта г.л. горкае, сумнае нешта, асабліва аблачына, — падышоў ён да тварэння Селіверстава. — А вось бярозкі мне падабаюцца, — і на траву перад Феранонтавым пляснуўся стосік чырвонацаў. — Заварочвай, — нібы гаворка ішла не аб карціне, а аб каўбасе, скончыў свой маналог Фунцікаў і паглядзеў на гадзіннік. Было тры паўпаўдні, а ў пяць вечара ў генерала Мопсава намаячалася гульня ў карты. Не спазніцца б.

Пакуль Феранонтаў збіраў з зямлі ганарар, які нечакана яму зваліўся, Селіверстаў стаў перад сваёй аблачынай і крывіў вусны. Твар яго патроху чарнеў і пачынаў нагадваць нават не аблачыну, а сапраўдну хмару. У выніку пейзаж быў скамечаны і выкінуты ў канаву. Натхненне скончылася, а ў душу закралася зайздасць, яшчэ больш чорная, чым твар Селіверстава.

— Праставіцца б трэба, — найгранна весела сказаў ён Феранонтаву. — А, Сяргеевіч!

— Без пытанняў, — адказаў удалівы (а можа, больш адораны) мастак. — Вось толькі давай зойдзем на станцыю білеты купіць, і можна ў карчму. Я чалавек добры, таму з мяне не толькі выпіўка, але і білет. Не пратэстуй (Селіверстаў, зрэшты, і не збіраўся), прадасі што са сваіх тварэнняў, мяне пракаціш на цягніку. Ідзём жа.

У карчме мастакі прабывлі доўга, ужо і цямнечка пачало. Балазе квіці ўзялі загада, а то б да закрыцця касы не паспелі. Да цягніка заставалася каля гадзіны,

а набраліся сябры ладна. Хоць перон і побач знаходзіўся, ды дайсці да яго аказалася справай няпроста. Зваліўшы ўсе свае мастацкія прылады і аксесуары, Феранонтаў і Селіверстаў селі на найбліжэйшую лаўку. Першы адразу ж задрамаў. А вось Рыгору Іванавічу не спалася. Гарэлка толькі прытупіла яго чорныя думкі, але не растварыла іх у сабе. «І чым гэты няздара лепшы за мяне? Ужо ж не першую карціну прадае, а мае нікому не падабаюцца, хіба што мышам. Дрэнь наогул ён, а не сябар. І праставіўся, і білет мне купіў, проста каб паздэкавацца. Білет... Вось жа ён тырчыць з яго нагруднай кішэнкі... Шкада, што не грошы — тыя ён у штаны паклаў, не дастаць... Але і гэта сядзе... Хай пешшу пляскае да горада ці праз дзень едзе». І рука Селіверстава пацягнулася да маленькай каліровай паперкі...

— Прачынайся, Сяргеевіч! Цягнік падыходзіць, — закрычаў над вухам Феранонтава Рыгор Іванавіч.

— А? Так? Дзякуй, — і Феранонтаў, пацягнуўшыся як кот, устаў з лаўкі і, калыхаючыся, пачыкніў да платформы.

Народу ўжо сабралася намала. Уся багема, а таксама дробныя чыноўнікі, служачыя пакідалі свае дачы і ехалі ў горад, каб сустрэць там працоўныя і не вельмі будні. Раптам Селіверстава прыцягнуў гучны голас поўнага мужчыны ў карчмыным пінжаку з перламутравымі гузікамі.

— Куплю білет, дарага!

«А гэта ж ідэя», — сцяміў аматар аблакаў. «І зазнайку гэтага правучу, і падзароблю».

Ён ціха падышоў да «безбілетніка» і працягнуў таму білет Феранонтава.

— О, дзякуй, шанюны. Зараз зойдзем у вагон, заплачу — не пашкадуеш.

А то гэтыя праклятыя касы так рана зачыняюцца.

Цягнік тым часам ужо падышоў да платформы і спыніўся. Народ лінуў у вагоны, нібы мурашкі ў мурашнік. Зайшлі і Селіверстаў з поўным мужчынам, а вось Феранонтаў застаўся на пероне.

— Нельга без білета, — сказаў суровы рыжавусы праваднік, калі Аляксандр Сяргеевіч замест чыгуначнага стаў тычцаць яму ў руку казначэйска білет. — Я б таго яно і ўзяў, ды вунь бачыш, начальнік цягніка, зараза, глядзіць. Так што выбайчай. Заўтра ўвечары паедзеш.

Феранонтаў сумна паплёўся ў бок вёскі.

— Грошы, а грошы? — дрыготкім ад алкаголю, неразумнення і крыўды голасам патрабаваў аплаты за білет у тоўстага спадача Селіверстаў.

— Якія яшчэ грошы? Я набыў гэты білет у касе, а вы штосці ад мяне хочаце. Ды вы п'яны, вастане. Праваднік!!!

Цягнік ужо набіраў ход, калі з дзвярэй пятага вагона вылецелі спачатку мальберт, затым палітра з пэндзлямі, а пад каце і сам мастак Селіверстаў. Сабраўшы свае рэчы і пагразіўшы кулаком у цёмную пустэчу, Рыгор Іванавіч таксама рушыў у бок вёскі. Праўда, прайсці ён здолеў няшмат — гарэлка зрабіла сваю справу, і Селіверстаў заснуў прама каля дарогі (не чыгуні, а звычайнай, пясчанай). Снілася яму восенскае сіняе неба з волачкам, а таксама грошы і яшчэ грошы.

— Падымайся, паехалі, — раптам над вухам ён пачуў знаёмы голас. Расплюшчыўшы вочы, Рыгор Іванавіч убачыў свайго сябра Феранонтава, які выгледдаў з брычкі. Побач з ім, як сава, блішчаў вачыма памешчык Фунцікаў. Ён праіграўся ўшчэнт у генерала Мопсава і ехаў адгрывацца ў горад.

Генадзь АЎЛАСЕНКА:

«Багатая фантазія — адзіны шлях да поспеху»

Генадзь Аўласенка — пісьменнік, творы якога сёння надзвычай запатрабаваны юнымі чытачамі Беларусі. Каб разабрацца, у чым справа, выслухаць меркаванні самога пісьменніка адносна сучаснага развіцця дзіцячай літаратуры, мы і вырашылі пагутарыць з Генадзем Пятровічам.

— Прапаную пачаць размову з самага простага пытання: наколькі цяжка быць дзіцячым пісьменнікам?..

— Пісьменнікам увогуле быць няпроста (сапраўдны, а не графаманам, які заўсёды піша лёгка і хутка і амаль ніколі не выпраўляе). Што ж датычыць дзіцячага пісьменніка...

Нехта скажаў (не памятаю, хто), што пісаць для дзяцей — значыць пісаць як для дарослых, але яшчэ лепш. І як бы ні быў зацёрты некалі надзвычай папулярны лозунг «Усё найлепшае — дзецям!», адносна дзіцячай літаратуры лозунг гэты застаецца правілам нумар адзін для кожнага пісьменніка. Сапраўднага.

А яшчэ нельга забываць, для якога менавіта ўзросту піша ён свой твор. Бо тое, што падасца цікавым вучням малодшых класаў, вучняў класаў сярэдніх (тым больш старшых) пакіне цалкам раўнадушнымі.

І наадварот: не варта прыдумваць занатада складаныя і шматсэнсоўныя творы для малых. Пісьменнік-фантаст Ванегут аднойчы сказаў, што шарлатанам з'яўляецца кожны, хто не здольны патлумачыць шасцігадоваму дзіцяці, чым ён займаецца.

Да дзіцячага пісьменніка гэтая фраза адносіцца перш-наперш.

— Некалі вы адкрылі сябе як дзіцячы пісьменнік Ветрыкам з Вентылятара... Была дылогія ці трылогія? Не спрабавалі перавыдаць гэтую серыю? Можна, прадоўжыць аповед?

— Усё правільна: менавіта маленькі Ветрык з Вентылятара быў маім першым творам для дзяцей. Усяго ў Выдавецтвім доме «Звязда» выйшла чатыры кнігі пра Ветрыка з Вентылятара: «Дзіўныя прыгоды маленькага Ветрыка з Вентылятара», «Новыя прыгоды маленькага Ветрыка з Вентылятара», «Ветрык і спадарыня Зіма» і «Ветрык і Кароль прусакоў». Дзе толькі маленькі Ветрык не пабываў! І ў Афрыку лятаў, каб паклікаць Трапічны вецер і з яго дапамогай прагнаць з нашых мясцін спадарыню Зіму, якая пасярод лета раптоўна аб'явілася. І ў кнігу казак трапляў, каб там абдукоўкі і ўсялякія іншыя памылкі выправіць. Напрыклад, прыбраць лішніх Цмокаў Гарынычаў, таму што аднаму Івану-царэвічу з усімі не зладзіць. Ці, скажам, вярнуць ваўкоў, якія памяншліся месцам, з казак «Чырвоныя каптурык» і «Тры парасяты» ў іх законныя казкі...

Наконт перавыдання...

Ведаецца, гэта мая запаветная мара. Таму што ўсе чатыры кнігі пра Ветрыка ў свой час даволі хутка разышліся, і, вядома ж, вельмі хочацца, каб як мага больш юных чытачоў ізноў сустрэлася з ім. І не толькі беларускіх, але, магчыма, і расійскіх...

А наконт працягу...

Таксама ў мяне ёсць такія думкі. Бо маленькі Ветрык паступова расце, вось і ў апошняй кнізе «Ветрык і Кароль пацукоў» ён ужо дастаткова самастойны і нават паспеў пасябраваць з двума катамі-сапернікамі і адным вельмі журботным сабакам, якога кінула гаспадыня. Менавіта гэтыя кат і сабака ўступаюць у смяротнае сутыкненне з пачварным трохгаловым Каралём пацукоў і, канешне ж, з дапамогай Ветрыка атрымліваюць над цмокам безумоўную перамогу. Але пасля высвятляецца, што так званы Кароль пацукоў дзейнічаў па ўказцы нейкага звышмагутнага чорнага чараўніка, і той пакуў што застаецца неперажывальным і нават няўлоўным, таму што на гэтым і завяршаецца казачная аповесць.

Так што працяг тут ажно напрошваецца...

— Вы па адукацыі настаўнік, доўга працавалі ў школе... Сюжэты ваших твораў прыходзяць са школьнага, педагагічнага вопыту? Ці ў іх шмат фантазіянага?

— Па адукацыі я біёлаг, у школе выкладаў у асноўным біялогію і хімію. І, канешне ж, стасаванне са школьнымі ў многім паўплывала на напісанне маіх дзіцячых твораў, у першую чаргу для падлеткаў. Як, напрыклад, цыкл вясёлых апавяданняў і аповесцей пра хлопчыка па мянушцы Вася Лайдачкін. Ён і ў Краіну казак трапляе, і ў Краіну шкодных

Фота Кастуся Дробава.

звычай, і нават у Царства грыбоў. Усе гэтыя аповесці друкаваліся ў свой час у часопісе «Рюкзачок», а некалькі гадоў назад у выдавецтве «Беларусь» пабачыла свет кніга, у якую ўвайшлі яны плюс мноства невядомых вясёлых апавяданняў аб прыгодах Васі і яго сяброў. Кніга на беларускай мове і называецца «Прыгоды Васі Лайдачкіна».

Веды біялогіі дапамагаюць у напісанні дзіцячых твораў. Напрыклад, многія мае дзіцячыя казкі менавіта пра жывёл і расліны, а яшчэ нямала навукова-папулярных твораў для юных чытачоў. Я альбо інтэрв'ю ў розных жывёл бяру, альбо, напрыклад, расказваю школьнікам пра паходжанне тых ці іншых культурных раслін. Зразумела, у даходлівай для дзяцей форме.

А наконт фантазіянага, дык багатая фантазія аўтара — гэта галоўны і нават адзіны ключ да поспеху. Без фантазіі ніяк!

— Хто з пісьменнікаў старэйшага пакалення, якія пішуць для дзяцей, з'яўляюцца для вас настаўнікамі?

— Ведаецца, у дзіцінстве маімі любімымі кнігамі былі «Прыгоды Нязнайка» Носава (але толькі першая кніга!) і «Баранкін, будзь чалавекам!» Мядзведзева. Лічу, што менавіта так варта пісаць для дзяцей.

А з беларускіх дзіцячых пісьменнікаў, канешне ж, Янка Маўр. Дарэчы, ён пісаў, хутчэй, для падлеткаў, але падлеткі — гэта таксама дзеці, хаця і лічаць сябе часта дарослымі і самастойнымі. Менавіта таму цяжэй за ўсё дзіцячаму пісьменніку пісаць для падлеткаў. Маленькае дзіця — адкрытая кніга, і даросламу няцяжка яе прачытаць. А значыць, і напісаць так, каб маленькаму было зразумела і цікава. Задача гэтая простая для вопытнага і, галоўнае, таленавітага пісьменніка.

А падлеткі — асобны Сусвет, куды дарослым дагрукацца няпроста. І яшчэ цяжэй напісаць літаратурны твор для іх так, каб яны яго не проста зразумелі, але і прынялі, як гаворыцца, у сваю кампанію.

— Ці многа сёння чытаецца з дзіцячай літаратуры? Рускай? Беларускай? І ці ўдаецца увогуле сачыць за развіццём сучаснай дзіцячай літаратуры Расіі?

— Ці часта чытаю я зараз кнігі дзіцячых пісьменнікаў? На жаль, значна радзей, чым у тыя далёкія часіны, калі мае дзеці былі маленькія. Тады я з імі чаго толькі не прачытаў: і беларускай, і рускай, і замежнай...

Можна, таму і захапіўся крыху паэзіяй тым, што пачаў уласныя творы прыдумваць менавіта для дзяцей... Праўда, тады малым шмат меней спакуб было. Каналаў у тэлевізары ўсяго некалькі, кожны мультфільм — амаль падзея. А зараз мультфільмаў незлічона колькасць і з кожным годам з'яўляюцца новыя. Прытым штампаваныя. Як аўтаматбілі некалі на канвееры Генры Форда...

Але сучасным дзецям гэта, на вялікі жаль, падабаецца, і паспрабуй адарві іх ад мультыка проста дзеля таго, каб пасадзіць за кнігу! Па ўласнай унучцы ведаю, як гэта няпроста...

Паніжце «дзіцячая літаратура» даволі агульнае і неадназначнае. З малымі чытачамі ўсё ясна, але вось як быць з падлеткамі? Літаратуру для іх таксама лічыць дзіцячай?

Аляксандр Сяргеевіч Пушкін пісаў свае казкі зусім не для дзяцей. І «Канёк-Гарбунок» Ярэнова прызначаўся першапачаткова таксама для дарослай чытацкай аўдыторыі. Так і «Востраў скарбаў», як і «Тры мушкетёры»,

«Прыгоды Гулівера»... А зараз іх чытаюць менавіта падлеткі. Ды і сам упершыню пазнаёміўся з гэтымі кнігамі ўжо ў падлеткавым узросце.

— Каго б вам хацелася адзначыць як лідараў у сучаснай дзіцячай літаратуры?

— Нават не ведаю, што і адказаць. Дзіцячых пісьменнікаў і ў Беларусі, і тым болей у Расіі цяпер так многа, і ўсе яны такія розныя, што цяжка выдзеліць лідара. Калі за развіццём сучаснай дзіцячай літаратуры ў Рэспубліцы Беларусь я сачу, то ацэньваць стан сённяшняй дзіцячай літаратуры Расіі (а яна яшчэ і шматнацыянальная) проста не бярэся. Дакладней, не вазьму на сябе смеласць...

— Як ацэньваецца цяперашні стан чытацкай увагі да дзіцячай літаратуры? Усё засталася ранейшым, як і трыццаць-сорак гадоў таму, як і ў часы вашага дзяцінства: сельскія бібліятэкі, дзіцячыя бібліятэкі ў школах?

— Жыццё змяняецца імкліва, асабліва апошнім часам. Добра памятаю свет без камп'ютараў, інтэрнэту, мабільнай сувязі... Памятаю і час, калі папяровая кніга была амаль адзінай крыніцай ведаў і нішто, здавалася б, не правядзшчала якіх-небудзь глабальных перамен. Але яны прыйшлі, і гэта бясспрэчны факт.

Не тое каб я асабліва моцна перажываў з гэтай нагоды (прагрэс хіба ж спыніш?!), але нейкае пачуццё шкадавання (дакладней настальгіі) усё ж прысутнічае.

Ці здолее выжыць папяровая кніга ў гэтым зменным свеце і колькі ёй засталася жыць?!

Хацелася б быць аптымістам і верыць, што папяровая кніга застанецца жыць доўга, многія дзесяцігоддзі і нават стагоддзі. Асабліва з вялікімі літарамі і прыгожымі ілюстрацыямі, якую малому нават у руках трымаць прыемна, тым болей гартаць і разглядаць... Тут ужо ніякая электронная з ёю не параўнаецца.

Ды і проста папяровая кніга, нават без малюнкаў і ілюстрацый...

Чамусьці на розум прыходзіць параўнанне з тэатрам. Колькі ўжо яму прадказвалі поўнае знікненне. І калі кінематограф з'явіўся, і калі тэлебачанне ўвёс свет за паланіла. А тэатр па-ранейшаму жывы, магчыма, стаў ён болей элітарны, болей інтэлігентны... Спадзяюся, так будзе і з папяровай кнігай.

— Ці ёсць, на ваш погляд, у Беларусі літаратурная крытыка, уважлівая да дзіцячай літаратуры?

— Літаратурная крытыка ў Беларусі, натуральна, ёсць, у тым ліку і уважлівая да дзіцячай літаратуры. Але заўсёды хочацца, каб яе было як мага болей і каб яна ацэньвала аб'ектыўна. Іншымі словамі, каб крытычны водзукі, з аднаго боку, не прыгладжаліся ўсямерна дзеля ўхвалення таго ці іншага прызнанага і надзвычай аўтарытэтнага аўтара, а з другога — не былі задужа прэдызлівымі па дробязях ці з-за асабістага непрыняцця твораў меней вядомых аўтараў ці проста пачаткоўцаў.

І ўжо тым болей не замоўчвалі з нейкай цяжка вытлумачальнай упартасцю гэтыя творы, што часам, на вялікі жаль, і здараецца.

— Якога кніжнага героя, па вашым асабістым меркаванні, не стае сённяшнім дзецем?

— У савецкай літаратуры заўсёды вылучаліся подзвігі, у тым ліку і дзіцяці. Подзвігі і самаахвяраванні ў імя вялікай мэты, так, імя той мэты — камунізм. І кніжныя героі таго часу заўсёды былі гатовы да подзвігу, і здзяйснялі яго без усялякага страху і сумнення, ведаючы, што ахвяруюць сабою не проста так, а дзеля максімальна хуткага набліжэння светлай будучыні.

І вось яна наступіла, блудучыня! Наколькі яна аказалася светлай, гэта ўжо іншае пытанне...

А што наконт подзвігаў у наш час?

Нехта з вялікіх сказаў, што «любі подзвіг — гэта расплата за нечыя памылкі, і ў нармальным грамадстве подзвігаў увогуле быць не павінна».

Але ці так гэта?

Подзвіг подзвігу розніца. Адна справа — калі гераічныя намаганні людзі спрабуюць выправіць чыёсьці галавапаняты, і зусім іншая — калі чалавек, які ледзьве навучыўся плаваць, не раздумваючы, кідаецца ў ваду, каб выратаваць дзіця. І нават не сваё, а чужое...

Ці калі звычайны беларускі школьнік Раман Кагадоўскі без сумненняў забягае ў ахопленую полымем хату і на руках выносіць свайго двухгадовага брата, атрымлівае пры гэтым моцныя апёкі.

Вось гэта сапраўды подзвіг, і менавіта такіх кніжных герояў не хапае сённяшнім дзецям. Дакладней, падлеткам...

Гутарыў Мікола БЕРЛЕЖ

Рытмы і рыфмы друкарскага станка

Вынаходніцтва Іагана Гутэнберга сярэдзіны XV ст. не толькі ў ліку першых сярод еўрапейскіх народаў было асвоена беларускай культурай. Вобраз друкара-асветніка Францішка Скарыны стаў неад'емным ад парадыгмы нацыянальнага будаўніцтва, літаратурнай класікі перыяду яе фарміравання на досвітку XX ст. Пачатак колькі стагоддзяў таму справа знайшла прадаўжальнікаў.

Перазовы эпох

Сваю паэтычную інтэрпрэтацыю постаці сына «слаўнага горада Полацка» рэпрэзентаваў і Максім Багдановіч. Верш «Безнадзейнасць» арганічна ўвайшоў у па-мастацку вывераны цыкл «Старая Беларусь» са зборніка «Вянок» (Вільня, 1913), засведчыў творчыя памкненні і самога аўтара, і еўрапейскай «прыгожай эпохі» (La Belle Époque), якая шыкла па-пярэднікаў-аднадумцаў у далёкіх XVI—XVII стст.

Перадрукераў паўстае перад намі не ў мармуровай велічы, а ў ледзь не побытавым клопаце пра здароўе бліжняга:

*Скарына, доктар лекарскіх навук,
У доўгай вопратцы на вежы сочыць зоры.
Яны спрыяюць! Час! З рухавых рук
Скарыны п'е адвар пан земскі пісар хворы.*

Візуалізацыя мінуўшчыны вытрамана ў духу мадэрнісцкай паэтыкі, узмоцнена псімістычным свегаадчуваннем, уласцівым для еўрапейскіх творцаў пачатку XX ст.

*І ўраз пабачыў ён, што ізумруд
У пярсцёнку залатым на пальцы
ітось імгліца,
Што блеску ў ім няма... І з болам тут
Ён зразумеў, што ўжо к жыццю
не вараціцца.*

Паводле розных сведчанняў, увага да асветніка павінна была рэалізавацца ў асобным артыкуле М. Багдановіча. Фрагментарныя згадкі пра перадрукераў улічаны ў нарыс «Белорусское возрождение» (1914): «Основу <книгопечатанию> положил один из лучших представителей нарождавшейся тогда белорусской интеллигенции, доктор медицины и бакалавр <семи свободных наук> Франциск Скорина из славного города Полоцка».

Можна прасачыць, як сілагізм гэтага тэксту неўпрыкмет пераклікаецца з некаторымі псімістычнымі ноткамі «Безнадзейнасці»: «Он, правда, не нашел себе непосредственных преемников, но когда лет через 40—50 в Белоруссии началось только что описанное мощное движение, печатная белорусская книга сыграла в нем свою роль».

Паэт чыстай красы ў ліку першых згледзеў паэтычны патэнцыял працытання асобных радкоў прадмоў і пасляслоўяў Францішка Скарыны, «напамінаючых сабой стихи». Ужо ў XXI ст., на новым гістарычным вітку асэнсавання культурнай спадчыны XVI ст. — залатога веку беларускага пісьменства, у перастварэнні Алеся Разанава яны прагучаць наступным чынам:

*Як зьяры,
Што блукаюць у пушчы,
Ад нараджэння
Ведаюць сховы свае,
Як тпушкі,
Што лётаюць у паветры,
Помняць
Гнёзды свае,
Як рыбы,
што плаваюць у моры і рэках,
Чуюць віры свае
і як пчолы
Бароняць вулі свае —
Гэтак і людзі
Да месяца, дзе нарадзіліся
і ўздаваны ў Бозе,
Вялікую ласку маюць.*

З лёгкай выдавецкай рукі

Калі асэнсаванне выдавецкай дзейнасці Францішка Скарыны прадумана ўкладвацца ў індывідуальна-аўтарскую творчую практыку Максіма Багдановіча і агульную стратэгію нацыянальнага культурнага будаўніцтва пачатку XX ст., то радкі, у якіх згадваецца месца выдання «Вянка», — немурагелістыя, развіталыныя, прамоўленыя на апошнім дыханні зямнога жыцця:

*У краіне светлай, дзе я ўміраю,
У белым доме ля сіняй бухты,
Я не самотны, я кнігу маю
З друкарні пана Марціна Кухты.*

У 1906 годзе М. Кухта заснаваў у Вільні друкарню з правам выпускаць кнігі, газеты і часопісы на ўсіх еўрапейскіх мовах. У ёй пабачылі свет больш за паўсотні найменшых беларускіх выданняў масавага, навукова-папулярнага, рэлігійнага, адукацыйнага характару: газеты, календары, граматыкі, альманахі, зборнікі, спеўнікі і інш. Асобнымі кнігамі выйшлі творы Францішка Багушэвіча, Цёткі, Ядвігіна Ш., Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Канстанціна Буйло, іншых пісьмемнікаў. Накладам у 2 тыс. экзэмпляраў выдадзены адзіны прыжыццёвы зборнік Максіма Багдановіча «Вянок».

З прыватнага збору М. Трусы.

Паштоўка «Францішк Скарына». Вільня: Друкарня Марціна Кухты, 1917 (?) г.

Паштоўка «Францішк Скарына» — адзін з прыкладаў шматлікай друкарскай прадукцыі Марціна Кухты. Ініцыятарам яе з'яўлення было Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні. Паводле тэхнічных характарыстык, яна выканана літаграфічным спосабам на тоўстай паперы фармаатам 142x95 мм; кошт і тэраж не ўказаны. (У Мінску першая скарынаўская памятка падобнага кіталту выйшла толькі праз паўстагоддзя — у 1967-м, да чарговай круглай юбілейнай даты.)

На знешнім (фасадным) баку агульнавядомая выява перадрукера з кнігі «Быццё» (Прага, 1517), з подпісам унізе «FRANCIŠK SKARYNA 1517—1917 FRANCISK SKARYNA». Адваротны бок цікавы дзякуючы надпісам і невялікаму тэксту. Беларускае словазлучэнне-назва «Аткрытая іздўлка» (паштоўка) прадублявана на чатырох мовах: рускай, польскай, французскай, літоўскай. У прывым верхнім куце (захоўваем правапіс арыгінала) — «Мейсцо для маркі». Злева кароткая інфармацыя пра перадрукера: «Доктар Францішк Скарына. Родам с Полацка, першы друкар і перекладчык Бібліі на беларускую мову. Друкаваў Біблію ў Празе чешкай у 1517 г.; у 1917 г. прыпадае 400 лецьце беларуск. друку».

Сярод іншых застаецца адкрытым пытанне года выпуску паштоўкі. У каталогу выстаўкі «Францішк Скарына і яго

З прыватнага збору Л. Гінецене.

Марцін Кухта. 1910-я гг.

час» (Мінск, 1989) фіксуецца 1915 год. Магчыма, бралася пад увагу набліжэнне фронту Першай сусветнай вайны да Вільні, а значыць — зортванне тут усяго беларускага друку. На нашу думку, лагічным (традыцыйна выдання паштовак напярэдадні падзеі), падказаным надпісамі на пярэднім і адваротным баках уніката будзе называць 1917-ы. Нглядзячы на разбегку ў вызначэнні года, адназначна можна сцвярджаць, што ў разгар ваенных дзеянняў беларусы выкарыстоўвалі магчымасці пошты — на той час вельмі дзейснага спосабу распаўсюджвання інфармацыі — і нязмушана нагадвалі ўсяму свету не толькі аб сваім існаванні, але і адметнай культурна-асветніцкай місіі ў гісторыі хрысціянскай Еўропы.

Пралетарыят — словы ў лад

Эпістальныя зборы пачатку XX ст., што захоўваюцца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, сведчаць: для шэрагу падпісчыкаў «Нашай Нівы» выданне атая-самлівалася не з рэдактарам, а з друкаром — Марцінам Кухтам. Менавіта на яго імя найпрост адразавалася некаторыя карэспандэнцыя прыхільнікаў нацыянальнай перыёдыкі.

Прыязнае стаўленне саміх работнікаў віленскай друкарні да «першай беларускай газеты з рысункамі» неаднаразова засведчана на старонках гэтага выдання віншаваннямі з чарговым годам выхаду, які ўспрымаўся нацыянальна арыентаванай грамадскасцю як адмысловы юбілей (1909, № 46; 1910, № 46; 1911, № 47/48). Пры гэтым падпісанты выглядалі не як звычайныя тэхнічныя выканаўцы, а як зацікаўленыя ў выніках сваёй працы калегі па творчасці.

Адно з віншаванняў было напісана вершам і апублікавана ў нумары газеты ад 12 (25) лістапада 1909 г. Ад імя «наборшчыкаў-супрацоўнікаў «Нашае Нівы»» вітаў Аляксандра Уласава, рэдактара-выдаўца, Міхалюк Бжэскі — прадстаўнік віленскага пралетарыята:

*У сваёй долі мнагатруднай
Для краіны мнагалоднай
Тры гадкі ты працаваў,
Думкі праўды рассяваў.
Сярод бурь, непагоды,
Шчыра вёў прасветы плуг,
Прабуждай народны дух.
І сваім не ўтаў ты духам,
За людскім ідуць рукам,
Хай жа пасля хмарных дзён
Яснасьць будзе з усіх старон! <...>*

Перад намі твор, не пазбаўлены вершаваных, вобразна-выяўленчых якасцей, напісаны з улікам фальклорных традыцый і літаратурных стратэгій

нацыянальнага пісьменства нашаніўскага перыяду. Аўтар ці не першы ў гісторыі беларускага друку даў узор рэкламнага слогана: «Дзесяць грошы толькі дай // І ўсё ведай, усё знай!»

Спробы гістарычнай (рэ)канструкцыі

Зварот да дзейнасці віленскага друкара ў беларускай літаратуры быў спарадычным, з вялікай часовай разбегкай паміж публікацыямі. Адным з першых згадаў М. Кухту ў часопісе «Польмя» (1926, № 7) Хведар Імшэннік, загадчык канторы і сакратар рэдакцыі «Нашай Нівы». Вельмі адметна, што прадпрымальніку, класова варожаму элементу, калі прытрымлівацца рыторыкі першага дзесяцігоддзя савецкай улады, было адведзена заўважнае месца. Адзначана яго спагядлівае стаўленне да беларускага выдання, а таксама панесеная юрыдычная адказнасць, паколькі гэты нацыянальны сегмент дадаў выдаўцу нямыла клопатаў.

Амаль праз тры дзесяцігоддзі свой погляд на значэнне друкара ў гісторыі нацыянальнай культуры прапанаваў Міхась Смолкін у артыкуле «Слова пра Марціна Кухту» («Дзень паэзіі», 1965). «Ён не напісаў ніводнай, але даў чытану многа кніг. Ён не быў паэтам, але ўвайшоў у беларускую паэзію і адзначаны ёю», — так пачынаецца допіс і вызначэцца праблемае поле аўтарскага тэксту, істотна ўзбуіненнае ў далейшых развагах: «Паміж Георгіем Скарынам і Марцінам Кухтам — амаль чатыры стагоддзі. Паміж імі — вымушаная цішыня, літаратура без друкарань і выдавецтваў».

Паводле слоў даследчыка, з дзецішча віленскага прадпрымальніка пачыналася беларуская літаратура XX ст.: «Спачатку была аснована друкарня, а пасля ўжо павяліліся першыя беларускія газеты, першае беларускае выдавецтва, якія з'яўляліся пісьмемнікаў і кнігі ў літаратуру, што ўвесь час безупынна і дзейна развівалася».

За вызваннямі М. Смолкіна не абстрагаваных назіранні, а канкрэтная праца ў фондах Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Літоўскай ССР, дзе сярод іншых дакументаў была выяўлена аўтабіяграфія друкара. Паводле гэтага рукапісу, М. Кухта вызначаў сваё сацыяльнае паходжанне — селянін, нацыянальнае — беларус...

З прыватнага збору Л. Гінецене.

Сярэбраная накрукіца нататніка М. Кухты.

За апошнія пяць гадоў аўтара гэтых радкоў удалося сабраць фрагменты вуснай гісторыі сямі і віленскага друкара, азнаёміцца з ацалелымі рэліквіямі. Марцін Кухта пры гэтым паўставаў як надзвычай аўтарытэтным чалавек, захоплены літаратурай і жыўшымся. Сярэбраная накрукіца ад нататніка — адзін з цікавых артефактаў, які наводзіць на роздумі. Што хавалася за гэтай аздобай: фінансавыя запісы, рахункі, а можа — любімыя паэтычныя радкі?..

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Скарбы рускага рэалізму

Праект «Перадзвіжнікі. Рэалізм. Асвета. Бізнес», прымеркаваны да 150-годдзя з дня адкрыцця першай экспазіцыі Таварыства перасоўных мастацкіх выставак у Санкт-Пецярбургу, працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Калісьці суполка стваралася для таго, каб не толькі ў Маскве і Санкт-Пецярбургу, але і ў менш буйных гарадах людзі маглі ўбачыць, што ўяўляў сабой сучасны жывапіс. Спіс удзельнікаў таварыства ўключае імёны найлепшых жывапісцаў (а таксама скульптараў), якія тварылі ў другой палове XIX — пачатку XX стагоддзя. Работы гэтых аўтараў з'яўляюцца гонарам Нацыянальнага мастацкага, а многія з іх знаходзяцца ў пастаяннай экспазіцыі. Да 23 студзеня 2022 года наведвальнік зможа ўбачыць сапраўдныя шэдэўры рускага мастацтва, змешчаныя ажно ў чатырох залах першага паверха.

29 лістапада споўнілася 150 гадоў з часу першай экспазіцыі рускага Таварыства перасоўных мастацкіх выставак (ТІМВ). Сёння «перадзвіжнікі» — адны з самых знакамітых у гісторыі рускага мастацтва. Сапраўды зоркамі жывапісу лічацца Іван Крамской, Рыгор Мясцадаў, Міхаіл Клот, Аляксей Саўрасаў, Васіль Пяроў, Уладзімір і Канстанцін Макоўскія, Васіль Паленаў, Іван Шышкін, Ілья Рэпін, Ісак Левітан, Васіль Сурыкаў, Віктар і Апалянарый Васняцовы, Архіп Куінджы, Вялічцін Сяроў і многія іншыя. Спадчына, якую яны пакінулі, шматгранная. Менавіта гэтыя творцы пачалі адлюстроўваць у сваіх карцінах жыццё простых людзей, іх побыт, звычкі, перажыванні і эмацыянальны стан. На палотнах таксама — сюжэты з рускай гісторыі, партрэты славытых асоб.

Няма сэнсу расказваць пра дзейнасць суполкі, аднак варта ўспомніць, што ўзнікненне ТІМВ было б немагчыма без так званага «Бунту чатырнаццаці», калі чатырнаццаць прэтэндэнтаў на залаты медаль вырашылі паісці на адкрытае сутыкненне з Імператарскай акадэміяй мастацтваў. Гэта былі гістарычныя і жанравыя жывапісцы Іван Крамской, Багдан Веніг, Аляксандр Грыгор'еў, Мікалай Дзмітрыеў-Арэнбургскі, Фірс Жураўлёў, Пётр Забалоцкі, Аляксей Карзухін, Карл Лемах, Аляксандр Літоўчанка, Канстанцін Макоўскі, Аляксандр Марозаў, Міхаіл Пяскоў, Мікалай Пятроў і Мікалай Шустаў, а таксама скульптар Васіль Краўчанка. Тады на конкурсе была агучана тэма са скандынаўскай міфалогіі «Бальяванне на Валгале». Гэта адпавядала акадэмічнай практыцы, але не задавальняла мастакоў, якія хацелі самастойна выбіраць тэму згодна з ідэямі і схільнасцямі. Так, творцы выйшлі з Акадэміі мастацтваў і аб'ядналіся ў першую пецярбургскую Арцель мастакоў. Нягледзячы на тое, што арцель стала смелым ідэйным творчым цэнтрам прагрэсіўнага мастацтва і атрымала прызнанне, праіснавала адносна нядоўга. Прычына распаду — канфлікт інтарсаў удзельнікаў і пазнейшы выхад з аб'яднання Крамскога, заснавальніка і лідара.

Аднак яшчэ ў час існавання арцелі ўзнікла ідэя стварэння Таварыства перасоўных мастацкіх выставак. Ініцыятарам у 1869 годзе выступіў Рыгор Мясцадаў, які захапіў сваёй задумай Пярова, Саўрасава ды іншых маскоўскіх мастакоў, а таксама заручыўся падтрымкай

Крамскога. Той у сваю чаргу згуртаваў пад сцягам ТІМВ мастацкую моладзь Пецярбурга.

Як адзначаюць стваральнікі маштабнай экспазіцыі, збор Нацыянальнага мастацкага музея мае вялікую і разнастайную калекцыю работ аўтарства перадзвіжнікаў. Творы мастакоў, якія ўвайшлі ў музейную калекцыю, экспанаваліся на трыццаці сямі (з сарака васьмі арганізаваных) перасоўных выстаўках.

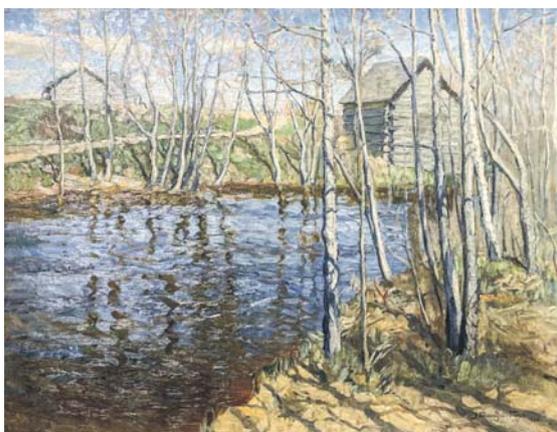
У залах Нацыянальнага мастацкага музея размясцілі больш за сто твораў, а таксама ілюстраваны каталогі перасоўных выставак з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Выставачны праект прадстаўляе работы членаў і экспанентаў Таварыства перасоўных выставак з розных ракурсаў: мастакоў-рэалістаў, мастакоў-асветнікаў і мастакоў-бізнесменаў. Яго суправаджаюць штотыднёвыя куратарскія экскурсіі і лекцыйны цыкл. Між тым канал «Культура» Беларускага радыё сумесна з Нацыянальным мастацкім музеем стварылі спецыяльны праект «Дыялогі пра культуру: Перадзвіжнікі», які знаёміць слухачоў з жыццём і творчасцю мастакоў-перадзвіжнікаў. У праграму ўключаны радыёсустрэчы з навуковымі супрацоўнікамі музея, куратарамі, экскурсаводамі. Кожная перадача прысвечана асобнай тэме (партрэт, бытавы жывапіс, пейзаж, бізнес у дзейнасці перадзвіжнікаў, уплыў мастакоў таварыства на іншыя віды мастацтва).

Аляксей Саўрасаў «Ранняя вясна», 1880—1890-я гг.

Аляксей Сцяпанаву «Жураўлі ляціць», 1891 г.

Вітольд Бялыніцкі-Біруля «Хуткая рэчка», 1908 г.

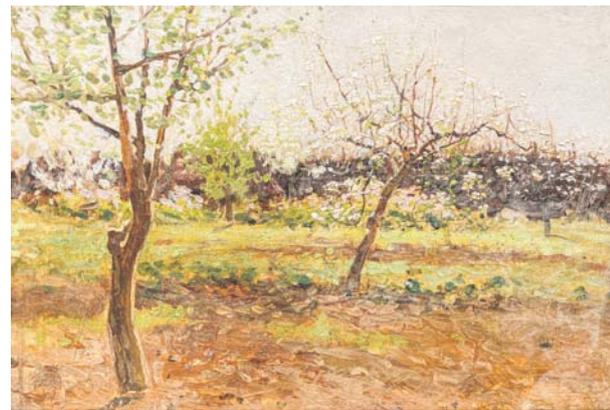

Констанцін Каровін «Восень», 1880-я гг.

іншыя. Аднак пра жыццё вышэйшых саслоўяў мастакі таксама разважалі. Найярчэйшы прыклад — вядомы твор «Цар Іван IV Грозны проці ігумена Кірыла (Кірыла-Белазерскага манастыра) благаславіць яго ў манахі» (1898) Клаўдзія Лебедзева.

Сярод вялікай колькасці найдасканалейшых карцін можна ўбачыць «Захад» (1862) Аляксея Саўрасава. Большая частка краявіду захавана за густой расліннасцю і дрэвамі, але гэта зроблена выключна дзеля таго, каб у поўнай меры паказаць усю прыгажосць колеры і буйнасці фарбаў. Відцаць, што сонца ўжо не ў стане прабіцца праз шчыльную лістоту лясных дрэў, але з левага боку глядач усё ж мае магчымасць назіраць яго чырвань. Рэалістычны і ў той жа час быццам казачны куток прыроды адлюстраваны на знакамітым палатне Івана Шышкіна «Пясчаны бераг» (1879). Далёкі цёмны план карціны зачароўвае. Высокія і магутныя дрэвы стаяць сцяной і зацягваюць сваёй глыбінёй, вабяць у гушчар... На пярэднім плане ў цёплых і далікатных бела-залацістых тонах прыбярэжны пясчак. На яго светлым фоне асабліва вылучаюцца карані дрэў, выгнутыя, кручаватыя: яны прагна цягнуцца да вады. Гэтыя карані імкнучыся і паўзучы да гаючай вады. Аўтар не дапускае прыблізнасці — у яго ўсё выразна. Дадае рэалістычнасці і постаць чалавека, які стаіць на беразе і ўглядаецца ўдалечынь. Не пакідае раўнадушным і работа Аляксея Саўрасава «Зімовая дарога» (1870-я): асабліва ўвагу мастак удзяліў адлюстраванню неба. Яно займае большую частку пейзажа. На ім — мноства адценняў сіняй гамы, аднак дзе-нідзе праскочва-

юць жоўтыя колеры, робячы аблок яшчэ больш «цяжкімі». Пахмурныя шараватыя фарбы надаюць карціне атмасферу напружання і трыволі. І нібыта заключны акорд усёй выстаўкі — «Узбярэжжа Петрапаўлаўскага гаю ў Сестраўцку» (1886) Івана Шышкіна. Удмулівы, суровы і насычаны пейзаж паказвае прыгажосць

Ісак Левітан «Яблыні цвітуць», 1896 г.

і казачнасць прыроды, а камяні на беразе як пацвярджэнне іх нязменнасці. Уражання ад вышэйназваных твораў — толькі невялічкі працэнт ад таго, што чакае патэнцыяльнага глядача, якім характэрна яму даўдзёўца любавання. **Яўгенія ШЫШКІНА**

Лунаючы ў аблоках

Кінафестываль «Лістапад», што завяршыўся некалькі тыдняў таму, яскрава засведчыў надзвычайную важнасць анімацыі ў нацыянальным кінапрацэсе (сёлета беларускай анімацыі акурат споўнілася пяцьдзясят гадоў). Пераважную большасць усіх прадстаўленых на мерапрыемстве айчынных карцін склалі мультыплікацыйныя стужкі. Натуральна, большая частка дэманстравалася ў рамках конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік», астатнія былі вынесены ў пазаконкурсную праграму. Цяпер, у апошнія дні юбілейнага 2021 года, найлепшы момант згадаць адно з галоўных дасягненняў беларускай анімацыі ў найноўшы час...

«Зоркі сёмага неба» — першы ў гісторыі беларускай кінематографіі поўнаметражны анімацыйны мюзікл. Само сабой, акцэнт тут трэба рабіць на словы «поўнаметражны», бо мюзіклаў у лепісе айчынай мультыплікацыі якраз хапае. Сярод жа поўнаметражак, не лічачы асобных прэцэдэнтаў у 1990-я і адносна нядаўна ў 2010-я, якія ўяўлялі сабой зборнікі гісторый, новая карціна па праве стала першапраходцам. Мультфільм, зняты рэжысёрам Аленай Туравай, дачкой знакамітага класіка, заснаваны на п'есе Генадзя Давыдзкі «Зоркі сёмага неба». Дзіцячы твор раней ставіўся яго аўтарам на сцэне Горкаўскага.

Карціна, якая сёлета мела гонар адкрываць «Лістападзік», з няпростай і дужа працяглай вытворчай гісторыяй. Пачалася тая гісторыя яшчэ ў 2016 годзе. Тады на студыі арганізавалі здымку маштабнай экранізацыі. Спачатку думалі над сцэнарыем ігравога фільма, але крышку пазней канцэпцыя была пераасэнсавана і з ігравога праект ператварыўся ў анімацыйны. Крэсла рэжысёра заняла вопытная Алена Турава. Кандыдатура больш чым прыдатная: на ніве дзіцячага кіно Алена Віктараўна, можна сказаць, сабаку з'ела.

Хаця работа пачалася напружаная і з поўнай аддачай усіх, хто меў дачыненне, здымкі ўсё ж ішлі вельмі марудна і працягваліся не адзін год. Дзеля большай зручнасці было вырашана падзяліць фільм на некалькі частак і працаваць над імі паасобку. Здымачная каманда складалася з дзясяткаў чалавек: трэба разумець,

рэжысёрам Аленай Туравай, балазе ў аўтара багаты вопыт паэтычнай творчасці. Таксты і напраўду атрымаліся займальнымі, а галоўнае — простымі і ладнымі. Яны пазбягаюць залішніх сэнсавых награвачванняў і добра кладуцца на музыку. Дарэчы, музыку для мультфільма напісаў вядомы эстрадны кампазітар Леанід Шырын. Трэба сказаць, з задачай справіўся на ўсе сто.

Электроннае суправаджэнне Леаніда Шырына атрымалася разнастайным, стыльвым і ў пэўным сэнсе бунтарскім (як і павінна быць у якасным дзіцячым фільме). Вядома ж, што дзеці ніколі не адмаўляюць сабе ў радасці крыху пабузацёрыць. Найлепшая таму ілюстрацыя — дзіцячыя кінасеансы. Прывітанне на такіх — усё адно як назіраць стыхійнае бедства. Адзіная прэтэнзія да музыкі — яе ў мультфільме, шчыра кажучы, зашмат. Складваецца такое ўражанне, нібыта саўндтрэк не сціхае ні на хвіліну (вельмі верагодна, што так на самай справе і ёсць).

Галоўная маркетынговая фішка карціны, ручная 2D-анімацыя, на жаль, таксама не пазбаўлена недахопаў. Знешнія вобразы галоўных герояў, напрыклад, атрымаліся даволі скупымі і нават у чымсьці прымітыўнымі. Выклікана гэта, як ні парадасальна, маштабнасцю задумы, бо, у адпаведнасці з вядомым законам, павелічэнне колькасці непазбежна прыводзіць да зніжэння якасці. Іншая, яшчэ больш значная, праблема — пустыя, непрапрацаваныя заднікі. «Вядома, дзеянне карціны ў нябёсах жа адбываецца. Якія там заднікі!» — скажаце вы. І, тым не менш, іх вельмі не хапае.

Зразумейце правільна: мультыплікатар Святлана Кавалеўская літаральна здзейсніла подзвіг. На гэтым, дарэчы, настойвае і рэжысёр стужкі. Амаль што аднаасобна Святлана выцягнула ўсё візуальнае рад поўнаметражнага (!) мультфільма. На яе плечы была ўскладзена па-сапраўднаму вялікая адказнасць, і ў такіх абставінах творца змагла апраўдаць самыя смелыя надзеі. Аднак што зробіць два чалавекі, ніколі не здолее адзін, — тут тое ж самае... Думаецца, кароткаметражны праект з ідэнтычнымі бюджэтам і камандай меў бы значна большы выбух і да таго ж, напэўна, нашмат больш дэталізаваныя заднікі.

У рэшце рэшт, усё час лунаць у аблоках і назіраць абстрактныя манатонныя карцінкі — гэта, прама скажам, задача з няпростых. Хочацца больш фактуры, дробных дэталей. Яшчэ адным кінематографічным інструментам, якім не варта грэбаваць падчас працы над вялікай мультыплікацыйнай стужкай, з'яўляецца ўнутрыкадравая мізансцэна. З розумам выбудаваная, яна магла б стаць той выратавальнай галінкай, якая дапамагае глядачу ўтрымліваць раўнавагу. На жаль, кадры ў мультфільме «Зоркі сёмага неба» неглыбокія, а перамяшчэнні герояў унутры абмяжоўваюцца геаметрыяй плоскіх фігур.

Затое вельмі парадавалі акцёрскія работы ў мультфільме. Галасы персанажам падабраліся выразныя, інтанацыі ў іх жывыя і яркія. Некаторыя вобразы вылучаюцца асабліва (прыкладам, апошняя па ліку пачвара, якая сімвалізуе сабою грубасць і злосць, паўстала ў вобразе пацешнага хулігана-пераростка з заўсёднай цыгарэтай у зубах і надзвычай дзікімі манерамі)...

Стваральнікам мультыплікацыйнага фільма «Зоркі сёмага неба», па ўсім відаць, давалася многім ахвяраваць, аднак галоўнае яны зрабілі і ў юбілей анімацыі давялі-такі справу да чаканай прэм'еры!

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

што мы маем справу з маляванай анімацыяй, усё рабілася ўручную. Аперацыя гэтая, як можна згадацца, фінансавана і працаёмкая, таму цалкам заканамерна, што працэс так зацягнуўся.

Што ж, сюжэт карціны «Зоркі сёмага неба» круціцца вакол гісторыі хлопчыка па імені Саша і яго, так бы мовіць, таварышаў па няшчасці — ката Мурмота і лялькі Элі. Аднойчы на іх родную планету (яна, дарэчы, падобна на іншае знаёмае нам касмічнае цела пад назвай Зямля) абрушваецца вялікая бяда: людзі на ёй пад уздзеяннем новых шкодных тэхналогій становяцца злымі, грубымі, а потым і ўвогуле страчаюць здольнасці марыць. На лёс нашых герояў, якія цудам захававалі яснасць думкі, выпадае адказнасць за выратаванне свету ад гэткай напацы. Яна ўвасоблена ў вобразе сямі пачвар.

Шэсць з іх ілюструюць розныя чалавечыя слабасці: азартнасць, ляноту, абжорства, славалюбства, грубасць, баязлівасць. Сёмага, галоўнага, уяўляе сабой велічэзнага спрута, які праглынуў планету, закрываючы такім чынам ад вачэй яе насельнікаў зоркі. Каб уратаваць свой дом, разнашэрснай (у літаральным сэнсе) кампаніі дзевяццацца пранесці чароўны падсвечнік праз усё шэсць нябёсаў, захопленых вычварнымі прыхаднямі, устаяць перад спакусамі і, даставіўшы цудадзейны артэфакт феям-заложніцам, развезаць такім чынам хмары.

Акрамя таго, нельга забываць, што перад намі мюзікл. Гэта значыць, усё больш-менш значны падзеі і зрухі ў сюжэце суправаджаюцца музычнымі нумарамі. Вершы песень былі напісаны спецыяльна для мультфільма яго

Нягоднік з чалмой на галаве

Многія карыстаюцца псеўданімамі, але ці не самы арыгінальны ў пісьменніка, журналіста Восіпа Сянкоўскага — Барон Брамбеус. Наконт паходжання яго існуюць тры версіі. Па адной — маладому слуге Восіпа Іванавіча Рыгору вельмі падабалася кніга, героі якой іспанскі кароль Брамбел і каралева Брамбіла. Так захопліваўся ёю, што не дагукацца. Гэта імя і самому Сянкоўскаму спадабалася. Вось і пачаў падпісваць свае матэрыялы Барон Брамбеус.

Па другой, працуючы выкладчыкам ва ўніверсітэце, для перакладу з турэцкай мовы прапаноўваў студэнтам нейкую «Казку пра Францылу Венецыяне». Адным з персанажаў яе быў кароль Брамбеус. Пра яго ўспомніў, разважаючы, які ўзяць сабе псеўданім. Але бароны згадваюцца радзей, чым каралі. Заінтрыгаваны чытачы захочуць хутчэй ведацца, пра што піша гэты Барон Брамбеус.

Магчыма і іншая прычына. Песцем Восіпа Сянкоўскага быў вядомы банкір барон Раль. Хацеў, каб і зяць меў гэтакі тытул. Яму ж быць баронам Раль-Сянкоўскім не хацелася. Нарэшце паразмеяўся, калі згадзіўся стаць баронам Брамбеусам. Хай сабе толькі ў літаратуры. Ды, канешне, не толькі гэтым выклікае да сабе цікавасць. Такі псеўданім — як «апратка» яго. У народзе ж нездарма кажуць: «Не адзежа харашыць чалавека, а чалавек — адзежу».

Род Сянкоўскіх — адзін з самых даўніх у Вялікім Княстве Літоўскім і Каралеўстве Польскім. Гэта той атожылак яго, які ў пачатку XVII стагоддзя даў Мацея Казіміра Сарбеўскага. Першым з роду Сянкоўскіх у гістарычных крыніцах згадваецца Ян. Пасланнік вялікага князя літоўскага і караля польскага Жыгімонта I Старога ў Вене, Парыжы і Неапалі, ён падпісваўся: «З Сарбева Сянкоўскі». У падарунак ад яго атрымаў маёнтка Вялікае Сянкова. Яго сыны ў сваіх подпісах пра гэта таксама пастаняна згадвалі: «З Вялікага Сянкова Сянкоўскі».

Дзед Восіпа Сянкоўскага сябраваў з каралём Рэчы Паспалітай Станіславам Аўгустам Панятоўскім. Калі той ад'язджаў у Пецярбург, суправаджаў яго. А бацька Іван, прывыкшы да раскошы, бяздумна растраціў свае ўладанні. Жыў у маёнтку жонкі Антокалі непадалёку ад Вільні. Там 31 сакавіка 1800 года і нарадзіўся сын, якога сямейнікі звалі Юзік, а калі падрос — Юзаф.

З ранняга маленства меў выключную памяць. Гаварыў па-беларуску, бо па паходжанні літвін. Ведаў і польскую мову, авалодаў рускай, а пасля англійскай, бакскай, ісландскай, італьянскай, навагрэчаскай, нямецкай, персідскай, турэцкай, французскай, яўрэйскай і іншымі. Цудоўна ведаў і арабскую гутарковую мову. Увогуле, у яе веданні яму не было роўных ва ўсёй Расіі. Мог пісаць і па-арабску без слоўніка. Здатнасцю запамінаць здзіўляў не толькі сяброў, але і выкладчыкаў. Калі нехта згадваў які-небудзь верш старажытнагрэчаскага паэта, нядоўга думаючы, дэкламаваў яго.

Мамонак з сайта stufffile.net

Барон Брамбеус.

нягоднікаў». Але звычайна чальцоў яго называюць шубраўцамі. Па-польску «Towarzystwo szubrawcow».

«Нягоднікам» называлі сябе жартам. Былі маладымі літаратарамі і нават вучонымі. Аднаўлялі алкагольныя напоі. Не гулялі ў карты і нават у даміно. «Шубраўства» не перашкаджала Восіпу Сянкоўскаму працягваць захапляцца арабистыкай. Захацеў пабыць на Блізкім Усходзе. Тады яго называлі Арабскім. Яго падтрымаў Казімеж Контрым, які ва ўніверсітэце быў сакратаром праўлення, а потым галоўным бібліятэкарам. Грошы знайшлі праз абвестку ў друку, пералічышы ці не ўсе мовы, якімі Восіп валодаў. Праўда, «пастарэлі» на тры гады. Баяліся, каб дабрадзей не засумняваліся ў магчымасцях дзевятнаццацігадовага даследцы.

Праз Вену і Неапаль дабраўся ў Турцыю. Пасля былі іншыя краіны. Дзе б ні знаходзіўся, занатоўваў убачанае. Пазней гэтыя дзёнікі публікаваліся ў польскіх і рускіх выданнях. З іх старонак паўстае такім, які і быў у жыцці. У нечым іранічным, часам скептычным, па характары авантурным. Пры неабходнасці, кажуць яго словамі, «скідаў з сябе спаракхнелую абалонку» еўрапейца. Аправаў чалму і на роўных размаўляў з суразмоўцам, для прыкладу, на чыстым сірыйскім дыялекце.

Пабыў у Нубіі — гэта ў даліне Ніла. Задумаў наведацца ў Верхнюю Афрыю — доўга не збіраўся. Пераадоляваў неймаверныя перашкоды, аднак свайго дамагаўся. Як у выпадку з Дэндэрскім Задзякам — барэльфам на ступі аднаго з памяшканняў храма Хатхор у горадзе Дэндэра на заходнім беразе Ніла. Згаданая скульптурная кампазіцыя — карта зорнага неба. Французы вырашылі перавезці задзяк у Парыж.

Восіп Сянкоўскі быў упэўнены, што яго месца толькі ў Расіі. Не спыніла яго і прыбыццё французскага адстаўнога чыноўніка Леларэна. З той жа мэтай. Служка Восіпа Іванавіча мальвіцыйскі аравіцянін Наста, на славянск манер Ігнацій Партэлі, слухаўся яго ва ўсім. Самае неверагоднае, што высякалі задзяк інструментамі... Леларэна. Як яны апынуліся ў іх руках — невядома. Як і тое, што сваёй работай не выклікалі ніякага падзёрння. «Здабычу» непрыкметна даставілі да Ніла. Пагрузілі на баржу. Толькі ў Грэцыі якраз пачалася рэвалюцыя, зносіны з Расіяй перарваліся.

Выкрадзенае аддалі Леларэну. Але Сянкоўскі праз вазкаваную паперу зняў з задзяка копію. Пасля вяртання падарыў яе Імператарскай акадэміі навук у Пецярбургу. Па сёння яна захоўваецца поруч з каштоўнасцямі Егіпецкага музея. Арыгінал жа знаходзіцца ў знакамітым Луўры.

Часам расказваў і пра тое, чаго ў сапраўднасці не было. Хацелася ў нечым пакарасавацца. Не кожнаму шчасціць адправіцца ў такое экзатычнае падарожжа. А яшчэ ж і цану сабе ведаў. Быў самалюбвы. І ў турэцкай апраццы і чалме сфатаграфаваны не толькі для сябе. Для іншых — таксама. Каб пабачылі, які я... Бадай, найлепш падыходзіць слова, якім сёння часта карыстаюцца, — круты. Аднак на першым месцы ўсё ж заставаўся праца.

Я не казала, што перад паездкай на Блізкі Усход ён ведаўся ў Гомель. У вочныне вымагага дзержаўнага дзеяча Мікалая Румянцава заручыўся яго рэкамэндацыйнымі лістамі. Хацеў паступіць на службу ў Расійскую місію ў Стамбуле. Аднак пазней ад такога намеру адмовіўся.

У Пецярбургу паспяшаўся да свайго апекуна. Румянцаў аддзячыў яго «за паспяховую падрыхтоўку сябе

да службы». Даў яму дзвеце чырвонцаў — залатых манет. І залічыў перакладчыкам у Калегію замежных спраў. Звярнулі ўвагу на яго і ў Пецярбургскім універсітэце. Прэтэндэнтаў на пасаду прафесара кафедры арабскай і турэцкай мовы было шмат. Але ні адзін з іх на Блізкім Усходзе не быў. Таму падтрымалі яго кандыдатуру. Працаваў 25 гадоў — з ліпеня 1822 года да 8 лютага 1847-га. А развітаўся ў сваім духу.

На чарговай гадавой справаздачы выкладчыкаў прысутнічаў і міністр народнай адукацыі Расіі Платон Шырынскі-Шахматаў. Калі прыйшла чарга выступаць Восіпу Сянкоўскаму, высветлілася, што ён захварэў. Папрасіў сваё павадамленне «Аб старажытнасці наймення русаў» прачытаць калегу. Рэктар згадзіўся. Аказалася ж, што гэта — чарговая выхадка ахвотнага на выдумкі Восіпа Іванавіча.

Ён пераконаў, што выгокі наймення «русы» ў Іспаніі, у адной з вежаў маўрытанскага палаца Альямбра, Гэтаксама на поўным сур'ёзе сцвярджаў, што некалі на Беларусі ваяваў знакаміты персідскі цар Кір. А галоўная бітва адбылася пад Оршай. Маўляў, падобнай думкі прытрымліваўся і Напалеон I.

Развітаўшыся з універсітэтам, адмовіўся і ад рэдагавання «Бібліотека для чтэння». Раўзназначны ёй выданні ў дагэтуль, і пасля ў расійскай журналістыцы не было. Бадай, і ва ўсім цывілізаваным свеце. Выдаваўся «журнал словесности, наук, художества, промышленности, новостей и мод, составляемый из литературных и ученых трудов...» І гэта не поўны пералік тэм. Але ў ім абавязкова друкаваліся матэрыялы па гісторыі.

У «Бібліотека для чтэння» ўпершыню і выступіў пад псеўданімам Барон Брамбеус. Аказаўся і цудоўным арганізатарам. Кожны нумар выходзіў строга па графіку: у першы дзень месяца. Першым увёў і аплату тым, хто друкаваўся, у залежнасці ад аўтарскага аркуша. Пасильны спяшаўся даставіць ім ганарар. Бывалі выпадкі, калі, перапраўляючыся па Неве ў час ледаходу, скакаў з крыгі на крыгу. Аб'ём часопіса даходзіў да 30 аркушаў. Ён карыстаўся вялікай папулярнасцю. Наклад павялічыўся да 5 тысяч асобнікаў.

Без справы ніколі не сядзеў. Справа ж для яго — абавязкова нешта нечаканае. Гэта і адкрыццё ў 1848 годзе з тытунёвым фабрыкантам Пятром Каулем уласнай фабрыкі. Новаўвядзенні таксама не абшліся без авантурнай задумкі новага «тытунязнаўцы». Сыварыву замочвалі ў нейкім соусе з чарнасліву. На жаль, зберажэнні, якія ўклаў у вытворчасць, не акупіліся.

Не ў свае сані сеў і ствараючы ва ўласным доме клавіяркестр. Так назваў пераносны арган, якога дагэтуль ніколі не было. Для размяшчэння яго праблі падлогу другога паверха дома. Дзясяткі скрыпнічых, клавіярных і духавых музычных інструментаў у спецыяльна зробленую велізарную шафу не ўмяшчаліся. Іх перааблялі так, што адны імітавалі голас іншых. Ды ўнікалі новая праблема. Хто «агучыць» такое новаўвядзенне? У жонкі Восіпа Іванавіча не атрымалася. Яна і на раялі кепска іграла.

Апрабаваць гучанне клавіяркестра вырашыў сам. Чамусьці ноччу. Жыхар навакольных дамоў паўскоквалі з ложкаў. Ім падалося, што чуюцца рык нейкага страшнага звера. Паведамлілі квартальнаму. Давялося Восіпу Сянкоўскаму даваць распіску, што больш падобнага не здарыцца.

Свабоднае месца, што засталася пасля клавіяркестра, аздаблі дэталімі корпуса свайго аркестра. Засталася яшчэ і на ложак. А музыку вельмі любіў. Удасканаліў скрыпку, дадаўшы ёй пятую струну. У піяніна традыцыйную клавіятару замяніў шклянкой. У апошнія гады свайго жыцця, заняўшыся даследчыцкай працай, таксама не забыўся пра музыку. Высвятляў сувязь музычнай тэорыі з астраноміяй. Талент быў яшчэ той! З задавальненнем распрацоўваў новыя канструкцыі печавы. Сам абіваў мэблю. Захапляўся фатаграфіяй. Нават сады закладваў.

Пасля «Бібліотека для чтэння» супрацоўнічаў з часопісам «Сын Отечества», выступаючы ў ім са штодзённымі фельятонамі «Лісткі Бурана Брамбеуса». Наклад адразу павялічыўся на некалькі тысяч асобнікаў. Толькі цензурны падаבלася не ўсё. У 1857 годзе з 52 «Лістоў...» «зарэзала» 25. Стаў друкавацца ў бульварным «Весельчак». Зацікаўленасць выданнем таксама рэзка ўзрасла. Задумаў выдаваць палітычную газету шырокага зместу, у нечым падобную на «Бібліотеку для чтэння». Аднак здароўе рэзка пагоршылася. Пайшоў з жыцця 16 сакавіка 1858 года.

Шмат пра яго гаворыць і тое, што сябраваў з Адамам Міцкевічам. Нават дамагаў яму ў напісанні «Крымскіх санетаў». Першым стаў абаронцам камедыі Аляксандра Грыбаедава «Гора ад розуму». Калі яна доўга хадзіла ў спісках, настойваў яе публікацыі. І, канешне, яго імя назаўсёды будзе звязана з пачаткам развіцця расійскага ўсходназнаўства. Калі ж канкрэтней — арабистыкі. А часопіс «Бібліотека для чтэння» — свайго роду энцыклапедыя. Амаль сто тамоў. Сто тамоў неўміруацкі!

Андрэй АРЦІНОВІЧ

У «Бібліотека для чтэння» ўпершыню і выступіў пад псеўданімам Барон Брамбеус. Аказаўся і цудоўным арганізатарам. Кожны нумар выходзіў строга па графіку: у першы дзень месяца. Першым увёў і аплату тым, хто друкаваўся, у залежнасці ад аўтарскага аркуша. Пасильны спяшаўся даставіць ім ганарар. Бывалі выпадкі, калі, перапраўляючыся па Неве ў час ледаходу, скакаў з крыгі на крыгу. Аб'ём часопіса даходзіў да 30 аркушаў. Ён карыстаўся вялікай папулярнасцю. Наклад павялічыўся да 5 тысяч асобнікаў.

Дома выхоўваўся пад наглядом маці. Яна была вельмі адукаванай жанчынай. Яшчэ ў большай ступені — яе родны брат, а яго дзядзька Готфрыд Эрнст Гродэк, які, прафесар Віленскага ўніверсітэта, даследаваў старажытнагрэчаскую літаратуру. Выкладаў грэчаскую і лацінскую славаеснасць. Атрымаўшы хатнюю адукацыю, Юзаф паступіў у Мінскую гімназію. Аднак правучыўся нядоўга. Гродэк на канікулах праэкзаменаваў яго і паспрыяў пераводу ў Віленскі ўніверсітэт.

Адным з любімых яго выкладчыкаў быў Іахім Ляель. Ён і Гродэк, як прызнаваўся пазней, заахвочвалі студэнтаў «да вывучэння Усходу, яго звычай, паняццяў і літаратуры». Гэта і падштурхнула яго да авалодвання ўсходнімі мовамі. А яшчэ ўступіў ў літаратурна-грамадскае аб'яднанне, якое называлася... «Таварыства

Захавальнік літаратурнага слова

Спадчына паэта

У Наваполацку шмат гадоў жыве і працуе выкладчык рускай мовы і літаратуры, аўтар 20 вершаваных зборнікаў Анатоль Бясперстых, які значную частку жыцця аддаў лексікаграфіі і стварыў 85 літаратурных і тэматычных слоўнікаў, выдадзеных як у Беларусі, так і ў Расіі. Яшчэ каля 30 гадоў да публікацыі.

Анатоль Бясперстых.

рыфм І. Грыгор'ева; слоўнікі анамастыкі М. Рубцова і І. Грыгор'ева; тры серыі тэматычных слоўнікаў, якія працягваюцца: «Природа в русских эпитетах» (12 выпускаў), «Моя коллекция русских пословиц и поговорок» і «Моя коллекция русских эпитетов»; слоўнікі мовы публіцыстыкі Н. Саветнай, Г. Грыгор'ева і інш. І гэтая вялікая, карпатлівая праца, якая патрабуе ведання ўсіх моўных тонкасцей, зроблена адным чалавекам!

Да 130-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча слоўнік эпітэтаў яго творчасці русіст Анатоль Бясперстых стварыў на дзвюх мовах — рускай і беларускай! Нядаўна ў выдавецтве Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта выйшаў «Слоўнік эпітэтаў Максіма Багдановіча» на беларускай мове. Гэта навучальны дапаможнік для выкладчыкаў-славеснікаў і навучэнцаў старшых класаў.

Уступны артыкул «Жамужына нашай спадчыны» напісаў аўтар «Слоўніка беларускіх эпітэтаў» лаўрэат Нацыянальнай

літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міхаіл Пазнякоў. Даючы высокую ацэнку працы лексікографа, ён адзначаў: «Гэты слоўнік, як і іншыя лексікаграфічныя працы А. П. Бясперстых, выклікае шчырае захапленне працавітаццю і прафесіяналізмам аўтара. Яго глыбокім базаннем мастацкага слова. Упэўнены, што слоўнік стане важнай падзеяй у нашым айчынным мовазнаўстве».

Кандыдат філалагічных навук Т. Багарадава лічыць, што навуковая работа Анатоль Бясперстых дазволіць павысіць узровень падрыхтоўкі студэнтаў-

філолагаў, падасць матэрыялы для самастойнай працы ў галіне беларускага мовазнаўства

і літаратуразнаўства, будзе карыснай настаўнікам і вучням школ, а таксама ў адукацыйнай практыцы, дасць новую магчымасць інтэрпрэтацыі культурнай спадчыны М. Багдановіча.

За плённую працу наш зямляк А. Бясперстых узнагароджаны літаратурнымі медалямі Ігара Грыгор'ева і Міхаіла Рубцова, удастоены Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Сяргея Ясеніна (2021) за «Слоўнік эпітэтаў С. А. Ясеніна». За слоўнік «Слова пра Рускае Слова» ўдастоены залатога дыплама XI Міжнароднага славянскага літаратурнага форуму «Залаты Віцязь», прысвечанага 75-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне, і дыпломам за яднанне народаў Расіі і Беларусі.

Цяпер Анатоль Паўлавіч працуе над фундаментальнай працай — слоўнікам эпітэтаў Аляксандра Пушкіна. Мэта лексікографа — паспець за сваё жыццё апісаць эпітэты ўсіх твораў класіка, у тым ліку з яго крытыкі, публіцыстыкі, перапіскай, іншых рэдакцый і вярнянтаў твораў. Ужо створана 15 выпускаў (з запланаваных 45) гэтага ўнікальнага праекта, кожны з якіх з'яўляецца самастойным выданнем. Каб скончыць запланаванае, спатрэбіцца не менш як 8—10 гадоў. Пажадаем жа выбітнаму падзвіжніку, захавальніку цудоўнага літаратурнага слова доўгіх і плённых гадоў жыцця.

НАТАЛІЯ САВЕТНАЯ
Фота даслана аўтарам

Не згасне зорка

Юбілей Максіма Багдановіча стаў для супрацоўнікаў і чытачоў Жодзінскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі нагодай для правядзення свята паэзіі і музыкі.

Бібліятэкар Ірына Хілюціч дэманструе Псалтыр XVIII ст.

Як вядома, у фарміраванні творчай індывідуальнасці М. Багдановіча значную ролю адыграў фальклор. Цікавіўся паэт славянскімі міфамі, легендамі і паданнямі, праз якія імкнуўся раскрыць спецыфіку духоўнай самабытнасці беларусаў.

На вечарыне быў праведзены творчы эксперымент: спачатку зачытана паданне пра Змяінага Цара, а потым верш М. Багдановіча «Змяіны Цар». І прысутныя адчулі, як класік у айчынай літаратуры з дапамогай мастацкага слова ўдалося ператварыць міфічны вобраз у паэтычны твор.

Калі па запрашэнні рэдакцыі «Нашай Нівы» паэт прыехаў у Вільню і наведаў Беларускі музей, яго вельмі ўразіла калекцыя старажытнай спадчыны: кнігі, славутыя служкія паясы, крыжы, манеты, пячаткі, ткацкія вырабы. Пад уражаннем ад гэтай калекцыі ён стварае гістарычны вобраз Радзімы ў вершах «Служкія ткачыкі», «Летапісец», «Перапісчык», «Кніга» і інш. Дзякуючы таму, што ў нашай бібліятэцы таксама ёсць некалькі выданняў XVIII—XIX стагоддзяў, з якімі ўдзельнікі імпрэзы змаглі пазнаёміцца, удалося яскрава данесці да прысутных змест верша «Кніга». Ахвотныя (абавязкова ў белых пальчатках) нават патрымалі гэтыя каштоўныя экзэмпляры ў руках.

«Падарункі» ад Багдановіча — цукеркі «Знічкі» з прыклеенымі да іх вершаванымі радкамі паэта — атрымалі самыя актыўныя ўдзельнікі мерапрыемства,

якія дружнай камандай прачыталі верш «Страцім-лебедзь».

Творчасць Максіма Багдановіча натхняе многіх паэтаў і мастакоў на ўвасабленне яго вобраза ў вершах і мастацкіх творах. Удзельнікам мерапрыемства былі прадэманстраваны партрэты і прадэкламаваны вершы, прысвечаныя класіку, якія сведчаць: зорка паэта не згасе.

Рарытэжныя выданні.

Ірына ІВАНОВА,
фота аўтара

Незабыўны Багдановіч

У кніжніцах Астравецкага раёна адзначалі 130-годдзе з дня нараджэння Максіма Багдановіча. У Астравецкай раённай бібліятэцы прайшоў музычна-паэтычны вернісаж для вучняў 8 класа школы № 3 «Нязгасная зорка паэта».

Бібліятэкары аддзела абслугоўвання і інфармацыі з захапленнем распавялі пра жыццёвы і творчы шлях класіка. Удзельнікі імпрэзы змаглі здзейсніць невялікі экскурс у гісторыю і глыбей пазнаёміцца з творчасцю Максіма Багдановіча, зорка якога з'яе да гэтага часу, бо ён жывы ў сваіх творах.

Вучні 5 «Б» класа СШ № 3 разам з супрацоўнікамі дзіцячай бібліятэкі здзейснілі паэтычную вандроўку «І зорка гарыць, і не вяне вянок» па творчасці паэта. Школьнікі праслухалі аўдыязапісы дэкламацый вершаў Багдановіча і песню на яго словы.

Бібліятэкар Падольскай сельскай бібліятэкі Вера Малахвей правяла ў мясцовай школе літаратурную вечарыну «Незабыўны Максім Багдановіч», дзе раскажала пра гісторыю выдання зборніка «Вянок», зачытала яго лірычныя вершы.

У Рытанскай сельскай кніжніцы прайшла імпрэза «Незабыўны Максім Багдановіч». Бібліятэкар Ганна Якубоўчыч нагадала пра кароткае, але насычанае жыццё паэта. Гучалі вершы, цікавыя факты з біяграфіі. Прыгадалі творы, якія былі пакладзены на музыку.

Вольга ЗАЯНЧОУСКАЯ

Дзе чэрпаецца натхненне

Да 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча ў межах тыдня беларускай мовы і літаратуры вучні гімназіі № 10 г. Мінска Яна Высоцкая, Іван Кравец, Максім Лапко, Мікіта Кадзін і Аляксандр Васілеўскі падрыхтавалі праекты «Жыццёвыя пуцявіны паэта», згадалі вядомыя факты пра класіка, адкрылі новае, невядомае.

Аматары паэзіі сабраліся на сустрэчу з Інай Фраловай, супрацоўнікам Мінскага гарадскога аддзялення Саюза

пісьменнікаў Беларусі, натурай творчай, улюбленай у сваю справу.

У вершы «Край» аўтар прызнаецца, што акрыляе яе душу, дзе яна чэрпае натхненне:

*Там у светлых барах
Некранутай ад веку раскошы —
На прасторы зямной,
Для мяне не іначай як рай,
Ёсць куточак малы,
Месцаў іншых не лепшы, не горшы,
Але сэрцам сваім адчуваю —
Радзімы мой край.*

*Краю вечнай вясны,
Дзе і рэха гучыць чысцінё!*

Безумоўна, згадалі Максіма Багдановіча. Чаму паэта звалі кніжнікам? Якая ў яго была мара? На гэтыя і іншыя пытанні вучні атрымалі адказ падчас мерапрыемства.

Гучалі вершы ў выкананні гімназістаў на розныя тэмы, але асабліва запамінальнай стала лірыка пра самае пагаемнае, трапяткое пачуццё, якое заўсёды натхняла і будзе натхняць, — каханне.

Юлія РАМАНЬКОВА

Простыя рэчы

Геаметрыя, якая абавязкова спатрэбіцца!

Мода на адзенне і ўпрыгажэнні мяняецца з хуткасцю ветру. Але рэчы аўтарскай работы, якія існуюць у адзіным экзэмпляры, маюць найбольшую каштоўнасць. Пра тое, як не страціць арыгінальнасць, трапішы пад уплыў індустрыі моды і розных трэндаў, гутарка з супрацоўніцай Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, даследчыцай літаратуры, аўтаркай многіх ініцыятыў і праектаў Таццянай Лаўрык.

— Таццяна, што натхніла займацца бісерам?

— У дзяцінстве я кожнае лета праводзіла ў бабулі і дзядулі ў вёсцы Моўчадзь, што ў Баранавіцкім раёне Брэсцкай вобласці. Там жылі бацькі і маці, і таты. Ужо ў тры часы мне падабалася шыць адзенне для лялек. Бабуля ў мясцовай швачкі здабывала мне абрэзы тканіны самых розных колераў. Таму і лялькі атрымліваліся заўсёды вельмі модна апранутыя. Бабуля Рыта (Малгажата) была майстрыцай на ўсе рукі: вязала, навучыла і мяне, шыла, вышывала крыжыкам. У мамы і маёй сястры такіх здольнасцей не было. Таксама добра шыла прыгожае адзенне для сябе мая цётка — малодшая сястра мамы. Магчыма, гэта паўплывала, хацелася быць на яе падобнай. Да таго ж яна вельмі прыгожа малявала: перадаўся талент дзядулі, які ўспадчыніў яго ад сваёй маці — яна стварала іконы. Сам дзядуля выкладаў беларускую мову і літаратуру ў школе-інтэрнаце, але веў лічэ гурток маленькіх мастакоў. Які прыгожыя палотны ён маляваў! І цяпер адно з іх вясіць у маёй кватэры: напісанае алеем, у прыгожай аправе! Захаваўся ў дзядулі і бабулі вельмі прасфійныя карціны мастака пачатку XX ст. — дзядзькі дзядулі.

Услед за цёткай я пачала цікавіцца швейнай справай, наведвала курсы

кройкі і шыцця, шыла для сябе незвычайнае арыгінальнае адзенне. У 1990-я аднакурснікі і аднакурснікі з непараўменнем іншы раз успрымалі мой стыль. Заўсёды любіла ўпрыгожыць строй незвычайнымі пацеркамі, асабліва з каштоўнымі камянямі. А ў тры 1990-я дзядуцкія насілі ў пацерках бурштын, гранат доўгімі нізкімі. У пачатку XXI ст. такая мода пачала адыходзіць, успрымалася ўпрыгажэннем для ўжо немалядых жанчын. Да таго ж і шыць на сабе ўжо не хапала часу, з'явілася моднае адзенне, якое можна было лёгка набыць. У мяне ўзніклі новыя зацікаўленасці. Але разам з тым хацелася заставацца стыльнай і моднай.

У выніку вырашыла выбраць курсы па стварэнні арыгінальных мастацкіх ўпрыгажэнняў. Так выйшла на бісеропляценне. У першую чаргу хацелася рабіць нешта для сябе, родных. Разуменя, што калі буду старанна вучыцца,

то змагу ствараць аўтарскія падарункі. Да таго ж падараўся добры калектыў у групе: усе апантаныя, зацікаўленыя — вучыцца было прыемна. З натхненнем выконвала дамашнія заданні. А дзякуючы таму, што ў мяне была цэлая скрынка пацерак з каменчыкаў, то і рабіла ўсё з задавальненнем. Да таго ж змагла зноў вярнуцца да сваіх любімых каменняў, але ўжо ў бісернай аздобе, больш сучаснай.

— На першы погляд здаецца, што гэтая праца вельмі аднастайная. Як у цябе хапае цярпення гадзінамі працаваць з такім матэрыялам?

— На жаль, не заўсёды магу доўга сядзець з бісернымі ўпрыгажэннямі. Па характары я не з уседлівых. Але вельмі хацелася, акрамя ўпрыгажэнняў, навучыцца і ткаць з бісеру, рабіць дызайнерскія рэчы. Гэта патрабуе часу, вытэрпкі, уважлівасці. Станок у мяне самаробны, я выткала з бісеру некалькі малюнкаў па ўжо распрацаваных схемах. Зрабіла дрэва бансай з чырвонага бісеру, якое мяне так радуе дома; займалася ювелірнымі яйкамі. Праца цікавая, але патрабуе шмат вольнага часу, якога сёння ў мяне, на жаль, няма.

Кожны чалавек у пэўны момант свайго жыцця займае ў большай ступені працай ці рукі, ці галаву. Магчыма, той час, які я аддавала на бісеропляценне, паўплываў на вялікую колькасць ціперашніх ініцыятыў, якія проста фарміраваліся ў цышы разваг і думак у маёй галаве, а цяпер не даюць спакойна спаць.

— Раскажы, калі ласка, пра свае адчуванні падчас працы. Што яна дае табе акрамя пачуцця задаволенасці, калі бачыш гатовую рэч?

— Апошнім часам шмат рабіла амерыканскіх жугтоў, якія ў сваім складзе маюць каштоўныя каменні і могуць ўпрыгожыць любы строй. Трымаеш у руках

гатовую рэч і адчуваеш задавальненне, асалоду ад таго, што нешта зрабіў уласнымі рукамі, і ўпрыгажэнне непаўторнае. Шмат падарыла такіх жугтоў родным і блізкім, прымудвала і стварала іншыя незвычайныя пацеркі з каменняў і бісеру. У свой час рабіла рэчы і на заказ, але зразумела, што адчуванне зусім іншае, чым калі робіш нешта сабе ці ў падарунак. Часта здаваўся бабулю і думаю, што яна ганарылася б мною: працуе ў рукамі — атрымліваецца прыгажосць.

— Ты выкарыстоўвала гатовыя схемы ці штосці прымудвала сама?

— І гатовыя схемы, і прымудвала. Напрыклад, яйка, якое апліяла бісерам. Малюнак выбірала сама, ён нагадваў пра снег, снежныя занысы і холад, якія адчувала тады ў душы. На той час любілі павіна быць сіні колер. Стаўленне да яго ўжо змянілася. Цяпер гэта неабходнасць офіснага стылю.

— Што галоўнае ў бісеропляценні і ці можна гэтаму навучыцца кожнаму?

— Майстру бісеропляцення патрэбна ўсёдлівасць, адчуванне стылю, умненне падбіраць колеры і бачыць малюнак таго, што павінна быць створана яго рукамі. Таму не абыйсціся без вобразнага уяўлення, ведання геаметрыі, матэматыкі. Чаму? Вялікае значэнне пры стварэнні такіх рэчаў адыгрывае правільны падлік рознакаляровых бісерін, уяўленне фігуры, якая павінна сфарміравацца. Я не была вялікім матэматыкам у школе, слаба разумела геаметрыю, таму для мяне стала радасцю спазнаць таямніцы бісеропляцення. Яно нагадвае вязанне, але разам з тым і адрозніваецца. Не кожны можа авалодаць гэтай тэхнікай. Пяжка скажаць, чаму. Магчыма, як і вязанне не кожны можа. Залежыць ад вобразнага ўспрымання, адчування стылю, колераў...

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Калядная гісторыя і іншыя цікавінкі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае паслухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы паэта.

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдара Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне» ў выкананні Алега Вінярскага. У «Радыёбібліятэцы» прагучыць твор Чарльза Дыкенса «Калядны харал». Чытае заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рагаўцоў. Апаваданні беларускіх і замежных аўтараў чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вярчэрнім эфіры выхадных. Аматарам паэзіі праграма «Прачудым радком» гэтым разам прапануе вершы Алеся Бадака.

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складзю радыёспектакль «Калядная расподы» паводле апавадання Уладзіміра Караткевіча і радыёверсія спектакля

Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Шляхціц Завальня» паводле Яна Баршчэўскага.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя праект «Дзіцячы радыётэатр» — пастаноўку «Грот афаліны» паводле Паўла Місько. Чытанні лядзіцка таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нямомныя. Кемлівыя». Гэтым днямі гучыць твор Уладзіміра Ліпскага «Закаханы трэцякласнік». Штовечар у 21.00 для маленькіх выхадзіць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» — радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Да ўвагі слухачоў — гутарка з пісьменнікам Алесем Бараноўскім.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

28 снежня — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы на паэтычна-музычную імпрэзу «Зорка Венера ўзшыла над зямлёю», прысвечаную Максіму Багдановічу (17.45).

25 снежня — 130 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Луцэвіч (1891—1960), літаратуразнаўцы, заслужанага дзеяча культуры БССР, жонкі Янкі Купалы.

25 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Налі Маркавай (Анастасі Паўлаўны, па мужу Хмары; 1906—1994), паэтэсы.

25 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Маргарыты Громавай (1926—2007), актрысы.

25 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Лілі Давідовіч (1936—2002), актрысы, народнай артысткі БССР.

25 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння (1946) Уладзіміра Зайцава, акцёра, рэжысёра, мастака тэатра лялек.

25 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння (1946) Аляксандры Станкевіч, мовазнаўцы.

25 снежня — 50 гадоў з дня нараджэння (1971) Сяргея Навіцкага, акцёра.

27 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Якава Буракова (1911—1988), акцёра, заслужанага работніка культуры БССР.

27 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дзіменцэва (1926—2010), мастака кіно, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

27 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Юрыя Карачуна (1931—1997),

графіка, мастацтвазнаўца, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусі.

28 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Ісідара Бары (1906—1944), харавога дырыжора, педагога.

28 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Мікалая Радзівонава (1906—2000), расійскага і беларускага акцёра, народнага артыста РСФСР.

28 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Паўла Пагодзіна (1916—1983), жывапісца.

29 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Шабана (1936—1982), паэта, драматурга, акцёра, рэжысёра.

29 снежня — 50 гадоў з дня нараджэння (1971) Наталлі Гарбаценкі, беларускай актрысы.

29 снежня — 50 гадоў з дня нараджэння (1971) Андрэя Волчака, акцёра.

30 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Ялоўчык (1911—1999), пісьменніцы.

Калектыў Гродзенскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» выказвае шчырае спачуванне паэту Дзмітрыю Мікалаевічу Радзівончыку з прычыны напатакаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусі,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барскоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гілапёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запарыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніц
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнаце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч РАДЗІВОНЧЫК
Нумар падпісаны ў друк 23.12.2021 у 11.00
Ум. друк. арж. 3,72
Наклад — 639

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 3136
D 12345678910112
M 12345678910112

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца.
Газыцкая рэдакцыя можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія з'яўляюцца ў публікацыі, у адпаведнасці з правадаўствам Рэспублікі Беларусі.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

2 105 1